

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Klára Matušíková

Jak zaujmout návštěvníka: Doprovodné
programy galerijních institucí

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Irena Řehořová, Ph.D.

Praha 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5.5.2023

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí Mgr. Ireně Řehořové, Ph.D. za vřelý přístup a ochotu při celém procesu psaní bakalářské práce.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se snaží vystihnout typologii doprovodných programů vybraných galerijních institucí a zároveň poukázat, na co tyto programy v rámci přístupu k potenciálnímu návštěvníkovi kladou důraz. Teoretická část popisuje roli galerijních institucí v současné době, jejich management a proces participace, učení a interakce při návštěvě galerie. Praktická část následně prostřednictvím kategorií *programy k výstavám*, *edukační programy*, *stálé programy* a *členství* porovnává nabídku doprovodných programů pražských a mimopražských galerií. Předmětem výzkumu jsou pražské instituce Galerie hlavního města Prahy, Centrum současného umění DOX, Kunsthalle Praha, Národní galerie Praha, a mimopražské instituce PLATO Ostrava, Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě, Galerie Středočeského kraje GASK a Galerie moderního umění v Hradci Králové.

Klíčová slova: doprovodné programy, umění, galerijní instituce, interakce, participace, učení, prožitek

Abstract

This bachelor thesis aims to capture the typology of accompanying programs of selected gallery institutions, and it also aims to highlight what these programs emphasize in terms of access to potential visitors. The theoretical part describes the contemporary role of gallery institutions, their management, and the process of participation, learning and interaction during a gallery visit. The practical part then, through the categories of *exhibition programs*, *educational programs*, *permanent programs*, and *membership*, compares the offer of accompanying programs of galleries in and outside of Prague. The subject of the research is Prague City Gallery, DOX Centre for Contemporary Art, Kunsthalle Prague, The National Gallery Prague, and outside-of-Prague institutions such as PLATO Ostrava, The Vysočina Regional Gallery in Jihlava, Central Bohemian Gallery GASK, and The Gallery of Modern Art in Hradec Králové.

Key words: accompanying programs, art, gallery institutions, interaction, participation, learning, experience

OBSAH:

ÚVOD	1
TERMINOLOGIE	2
POSTAVENÍ GALERIJNÍCH INSTITUCÍ V SOUČASNÉ DOBĚ	3
HOSPODAŘENÍ GALERIJNÍCH INSTITUCÍ	5
NÁVŠTĚVNÍK: POZORNOST, UČENÍ, INTERPRETACE	9
ROLE DOPROVODNÝCH PROGRAMŮ	11
ROLE MUZEJNÍCH A GALERIJNÍCH PEDAGOGŮ	13
TYPOLOGIE DOPROVODNÝCH PROGRAMŮ	14
TEORETICKÉ PROGRAMY	14
Prohlídky s průvodcem	14
Besedy	15
PRAKTICKÉ PROGRAMY: KURZY, ATELIÉRY, TVŮRČÍ DÍLNY	16
SMÍŠENÉ PROGRAMY: ANIMACE	16
ZVLÁŠTNÍ PROGRAMY	19
KONKRÉTNÍ PŘÍKLADY DOPROVODNÝCH PROGRAMŮ	21
PRAŽSKÉ GALERIE	21
DOX	21
Programy k výstavám	21
Edukační programy	22
Stálé programy	23
Členství	23
Galerie hlavního města Prahy	24
Programy k výstavám	24
Edukační programy	24
Stálé programy	25
Členství	25
Národní galerie Praha	27
Programy k výstavám	27
Edukační programy	27

Stálé programy	28
Členství	29
Kunsthalle	30
Programy k výstavám	30
Edukační programy	30
Stálé programy	31
Členství	31
MIMOPRAŽSKÉ GALERIE	33
PLATO Ostrava	33
Programy k výstavám	33
Edukační programy	33
Stálé programy	34
Členství	35
Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě	36
Programy k výstavám	36
Edukační programy	36
Stálé programy	37
Členství	37
GASK	38
Programy k výstavám	38
Edukační programy	38
Stálé programy	40
Členství	40
Galerie moderního umění v Hradci Králové	41
Programy k výstavám	41
Edukační programy	41
Stálé programy	42
Členství	42
ZÁVĚR	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	45
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	46

ÚVOD

Doprovodné programy jsou dnes nedílnou součástí většiny galerijních institucí, a představují tak zajímavý prvek v přístupu k potenciálním návštěvníkům. Mohlo by se zdát, že samotné výstavy, ať už stálé či krátkodobé, nestačí, a tak vznikají nejrůznější druhy doprovodných programů, které obsahují například komentované prohlídky výstav, ať už s autorem či s kurátorem dané výstavy, výtvarné workshopy, dílny nejen pro děti, ale i pro dospělé, nejrůznější přednášky, performance, happeningy apod. To je také důvod, proč jsem si právě toto téma vybrala ke své práci. Výchozími otázkami, s nimiž jsem pracovala, jsou tedy: *Jaké doprovodné programy současné galerie utvářejí? a Jakými způsoby s návštěvníky a jejich pozorností pracují?*

V teoretické části jsem se snažila popsat nejen pozici, v níž se vůči potenciálním návštěvníkům současné galerie nacházejí, a roli, kterou by měly v ideálním případě plnit, ale i fungování marketingového přístupu galerií z obecného hlediska a typologii doprovodných programů. Důležitými prvky v rámci současných doprovodných programů jsou práce s divákovou participací, proces učení, interpretace a sebereflexe. Díky interaktivitě obsažené v jednotlivých programech se účastník stává součástí uměleckého procesu, čímž se mu naskýtá možnost plnějšiho prožitku a vlastního poznání. K popsání těchto skutečností vycházím z publikací o hospodaření muzeí, galerijní pedagogice a procesu participace.

Praktická část je založena na průzkumu doprovodných programů, které vybrané instituce prezentují na svých webových stránkách. Tyto programy jsem následně rozčlenila do kategorií *programy k výstavám, edukační programy, stálé programy a členství*, a soustředila se na důležité aspekty, které samotné galerie ve svých programech akcentují. Členství je zde zařazeno, jelikož jeho součástí bývají volné vstupy na konkrétní akce či speciální programy pouze pro členy. Z pražských galerií jsem si k výzkumu vybrala Galerii hlavního města Prahy, Centrum současného umění DOX, Kunsthalle Praha a Národní galerii Praha. Do mimopražských galerií jsem začlenila ostravské PLATO, Oblastní galerii Vysočiny v Jihlavě, Galerii Středočeského kraje GASK a Galerii moderního umění v Hradci Králové.

Mým cílem je zachycení škály doprovodných programů, k nimž se vybrané galerie v současné době uchylují. Z této práce by mělo zároveň vyvstat, na co se jednotlivé instituce v rámci svých doprovodných programů soustředí, a zdali je v tomto znatelný rozdíl mezi galeriemi pražskými a mimopražskými.

Terminologie

V textu jsou užívány dva výrazy pro pojmenování institucí specializujících se nejen na výtvarné umění, a to *galerijní instituce (galerie)* a *muzeum (současného) umění*. Galerie jsou ze své podstaty specializovanými muzei umění, které nicméně „vedle obecných muzejních povinností plynoucích z definice muzea ICOM poskytují veřejnosti možnost systematického kontaktu s výtvarným uměním garantované kvality.“¹ V České republice se navíc pojem galerie váže ke třem různým typům institucí, kterými jsou: nekomerční sbírkotvorné galerie, nekomerční galerie a komerční galerie. Galerijní instituce se tedy na rozdíl od klasických muzeí mohou vedle sbírkotvorné činnosti soustředit také na činnosti vzdělávací či zážitkové, a doplňovat tak výstavní program právě programem doprovodným. Jsem si vědoma této roztržičnosti, která z terminologického hlediska doposud nebyla vyřešena, v souvislosti s citovanými texty tak zachovávám výraz použitý daným autorem, v analytické části pojmenování sjednocuji prostřednictvím pojmů *galerie* či *galerijní instituce*.²

¹ Specifika galerií – muzeí výtvarného umění [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <http://rgcr.cz/wp-content/uploads/2019/05/SPECIFIKA-GALERI%C3%8D.pdf>

² Tmt.

Postavení galerijních institucí v současné době

Pro 80. a zejména 90. léta je typický masivní nárůst muzeí zasvěcených současnému umění³. Díky tomuto procesu máme nyní širokou škálu galerijních institucí, které nabízí mnoho různorodých programů a výstav. Claire Bishop i Ladislav Kesner ve svých textech zmiňují silný význam těchto muzeí v rámci ekonomiky a cestovního ruchu. Muzeum současného umění se tak v dnešní době stává místem prolínání několika záměrů a cílů, které se podřizují především návštěvníkovi, jehož očekávání se pokouší co nejvíce naplnit.⁴ Bishop dokonce popisuje takové muzeum jako „populistický chrám odpočinku a zábavy“.⁵

Jedním z důvodů, proč lidé v současné době muzea navštěvují, může být to, že představují opozici stále rostoucí virtuální realitě, a naplňují tak touhu po kontaktu s originálem.⁶ Muzeum však již není pouhou institucí schraňující umělecké artefakty, ale stává se přímým nástrojem k poskytování uměleckého prožitku. Toho je dosahováno prostřednictvím různých postupů a strategií: „Stále více muzeí umisťuje své originální artefakty do narativní struktury, kde se stávají součástí metatextu expozice, která zahrnuje další formy a média reprezentace: iluzivní kontext, dramatizaci, demonstrace, dioramata, interaktivní techniky, hypermédia, audiovizuální efekty.“⁷

Dnešní muzeum se tudíž musí vypořádat s určitým rozporem, který pramení z odlišných požadavků, jež jsou na něj kladeny nejen ze strany jednotlivých návštěvníků, ale také celkovým vývojem společnosti. Na muzeum současného umění je vyvíjen tlak na to, aby bylo stále institucí naplňující svou tradiční funkci, která spočívá v řádném obstarávání uměleckých artefaktů a umožnění seriózní kontemplance nad těmito artefakty a uměleckými díly. Zároveň je zdrojem finančního zisku, který roste spolu s návštěvností a svou vlastní popularitou. Od muzea je tak očekáváno, že uspokojí návštěvníkovu touhu nejen po poznání, ale také po zábavě.⁸ Stává se prostředním, které se musí pro své zachování přizpůsobit tak, aby bylo lákavé, fotogenické, aby přinášelo nové poznatky a silné emoce, a tím pádem bylo úspěšné u samotného návštěvníka.⁹

³ KESNER, Ladislav. Muzeum umění v digitální době: vnímání obrazů a prožitek umění v soudobé společnosti. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7035-155-1. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:ecbc85e0-00ec-11e8-b1a1-005056827e52>, str. 34.

⁴ Tmt., str. 36.

⁵ BISHOP, Claire. Radical Museology, or, What's 'Contemporary' in Museums of Contemporary Art. London: Koenig Books, 2013, str. 5.

⁶ KESNER, str. 42.

⁷ Tmt., str. 43.

⁸ Tmt., str. 44.

⁹ BISHOP, str. 12.

Výsledkem této roztržité identity je řada problémů souvisejících s otázkou, jaké poslání má vlastně muzeum současného umění naplňovat, přičemž jsou tyto problémy často součástí jednotlivých kroků samotného muzejního managementu. Odpovědí na rozpor mezi muzeem jakožto populistickým chrámem odpočinku a zábavy a muzeem naplňujícím svou klasickou funkci může být Kesnerovo vyjádření, že „muzeum umění dnes může mít mnoho různých podob“.¹⁰ Nesmí tedy opomíjet ani jednu z těchto dvou tváří a nejlépe by je mělo umět řádně propojovat, a tudíž se „rozvíjet současně kvantitativně i kvalitativně.“¹¹

V takovém prostředí by mělo být umožněno návštěvníkovi pocítit jak klasickou funkci muzea, tedy prožitek z uměleckého artefaktu jakožto originálního díla, tak jeho širší funkce spočívající v uměleckém prožitku obohaceném o řadu aspektů, například již zmíněnou zábavu. Návštěvník se tak nemusí na pomyslné cestě v muzeu současného umění vydat jen jednou cestou, ale má vícero možností, které lze různými způsoby kombinovat. Stále však platí, že je muzeum místem poskytujícím jedinečný druh prožitku, přičemž prostředky, jimiž je možno jej dosáhnout či prohloubit, se v dnešní době značně rozšiřují. Muzeum současného umění zároveň nachází nové strategie k objevování a prožívání uměleckých děl: „Role muzea umění by se v blízké budoucnosti měla zdvojnásobit: nikoli již jen depozitář originálů výtvarných děl, ale také laboratoř a učební prostor, který bude umožňovat – a mnohdy znovu učit – vnímání a prožívání statických obrazů a objektů.“¹²

František Ochraňa zároveň uvádí, jakých nových rolí se dnešní muzeum ujímá: role popularizátora vědy, centra pro vzdělání v oblasti ekologie a instituce cestovního ruchu.¹³

¹⁰ KESNER, str. 46.

¹¹ Tmt., str. 47.

¹² Tmt., str. 49.

¹³ OCHRANA, František, et al. Management a Hospodaření Muzeí, Karolinum Press, 2018. ProQuest Ebook Central, <https://www.proquest.com/legacydocview/EBC/5399332?accountid=15618>.

Hospodaření galerijních institucí

Hospodaření by mělo efektivně naplňovat všechny role, které si galerijní instituce stanovily jako prioritu. Těchto rolí je mnoho a mohou být různými způsoby kombinovány v závislosti na celkovém poslání samotné instituce. Mezinárodní asociace muzeí ICOM uvádí tři zásadní funkce, kterým by se mělo muzeum umění věnovat: funkce paměťová, vzdělávací a zážitková.¹⁴ Paměťová role muzea by se měla především starat o řádné uchovávání sbírek, vzdělávací by měla danou sbírku studovat a jejím prostřednictvím vzdělávat veřejnost. Zážitková role je pak uskutečňována v procesu nabízení kulturního zážitku.¹⁵ Taktéž Danielle Rice popisuje muzeum jako prostředí, v němž dochází k naplňování volnočasových zážitků.¹⁶ Celkové efektivitu je docíleno především vhodným propojením a vyvažováním všech těchto rolí.¹⁷ Zároveň by se měl klást důraz zejména na vzdělávací funkci, která je klíčovým prostředkem ve vztahu muzea s širší veřejností, ať už jde o studenty či rodiny s dětmi.¹⁸ Zvyšující se konkurence na poli turistických cílů představuje vnější tlak na to, aby muzea byla čím dál atraktivnější pro své návštěvníky. Toho lze dosáhnout právě účinným naplňováním zmíněných funkcí muzea.¹⁹

Statistika z roku 2021 udává číslo 463 jako celkový počet galerií a muzeí v České republice.²⁰ Z dat z roku 2014, které uvádí Ochrana, také vyplývá, že v Praze, Středočeském a Jihomoravském kraji, se koná největší množství přednášek a kulturních akcí, a zároveň tyto lokality vykazují nejvyšší návštěvnost.²¹ Tato skutečnost se v průběhu let nijak zásadně nezměnila, statistika z roku 2021 ji potvrzuje. Nutno zmínit, že nejvíce výstav, přednášek a kulturních akcí je pořádáno institucemi, které spadají pod veřejný sektor. Jsou to tedy muzea a galerie zřizovaná ministerstvy, kraji či obcemi.²² „Návštěvnost muzea je spojena s (1) návštěvností expozice (případně výstavy), (2) s pořádáním akce v muzeu a (3) s realizací programu určeného pro školská zařízení.“²³ Co se týká stálých expozic, je obecným faktem, že jejich návštěvnost nebývá příliš vysoká. Právě to je jeden z důvodů, proč se muzea

¹⁴ OCHRANA, str. 34.

¹⁵ Tmt., str. 36.

¹⁶ PACHMANOVÁ, Martina, Irma CHARVÁTOVÁ, Markéta KRAFTOVÁ a Pavla. ROUSKOVÁ. Ex-pozice: o vystavování muzejních sbírek umění, designu a architektury. V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2018, 223 s. ISBN 978-80-87989-51-7, str. 176.

¹⁷ OCHRANA, str. 36.

¹⁸ Tmt., str. 37.

¹⁹ Tmt., str. 45.

²⁰ Muzea a galerie. *Statistika kultury* [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.statistikakultury.cz/poskytovatele-kulturnich-sluzeb/#muzea>

²¹ OCHRANA., str. 29.

²² Tmt., str. 27.

²³ Tmt., str. 69.

uchylují k rozšiřování způsobů, jakými návštěvníky na výstavy nalákat.²⁴ K těmto způsobům se řadí doprovodné programy a akce, které mohou zahrnovat kupříkladu umělecké intervence iniciované samotnými umělci.²⁵ Tyto intervence často zahrnují performance či manifesty, ale využívají také tradičních uměleckých technik.²⁶

Vliv na přístup k návštěvníkům muzea umění má také proměna muzeologického diskurzu spočívající ve snaze přehodnotit dosavadní způsoby vystavování stálých sbírek. Dlouho využívaný model chronologického výkladu dějin tak bývá nahrazován například modely, které „pracují s interaktivitou a zkušeností, zapojují diváka, jehož role se z pasivního pozorovatele může změnit v aktivního účastníka.“²⁷ Sem spadají například již zmíněné intervence, které vstupují do klasického vztahu mezi divákem a vystaveným objektem. Tento vztah se díky konkrétnímu intervenčnímu procesu proměňuje a obohacuje.²⁸ Divák tak již není pouhým pasivním účastníkem vytvořené situace, ale sám se na daném prožitku a uměleckém významu podílí a utváří jej.²⁹ Intervence tedy napomáhají návštěvníkovi vybudovat „napojení jak na sémantiku muzejních výstav, tak na fyzické dimenze daného prostoru a ovlivňují způsob, jakým je muzeum chápáno.“³⁰ Ústředním důsledkem intervencí může být právě přehodnocování přístupu k roli muzea umění v současné době.³¹

Co se týká samotného hospodaření muzeí a galerijních institucí důležitým aspektem celého procesu je efektivní řízení muzea, které spočívá v „cílevědomě (záměrně) regulační činnosti subjektů veřejné správy (například ředitelů, vedoucích zaměstnanců nebo kurátorů muzea), jejímž smyslem je usměrňovat dané procesy tak, aby bylo dosahováno stanovených cílů a naplňováno poslání dané zákonnými předpisy nebo pokyny zřizovatele.“³² Cíle muzea vycházejí z požadavků a potřeb návštěvníků, což je proces, který v současné proměnlivé době podléhá mnoha změnám.³³ Na tyto změny v rámci řízení muzea reaguje koncept tzv. „dobrého vládnutí“ (Good Governance), který vhodným způsobem reflektuje potřeby společnosti, a na jejich základě mimo jiné stanovuje výstavy, akce a další nabízené služby. Good Governance pracuje jak se zájmy a potřebami lidí uvnitř (zřizovatelé, zaměstnanci

²⁴ PACHMANOVÁ, str. 42.

²⁵ Tmt, str. 43.

²⁶ Tmt., str. 44.

²⁷ PACHMANOVÁ, str. 183.

²⁸ Tmt, str. 30.

²⁹ Tmt, str. 32.

³⁰ Tmt., str. 36.

³¹ Tmt., str. 38.

³² OCHRANA, str. 50.

³³ Tmt., str. 54.

muzea, partneri), tak vně (návštěvníci) dané instituce.³⁴ Celou ekonomickou situaci muzea pak lze hodnotit na základě hospodárnosti, efektivnosti a účelnosti.³⁵ S reflektováním neustále se měnících potřeb společnosti souvisí taktéž systémové myšlení, jež je jedním ze dvou manažerských přístupů k řízení muzeí. Systémové myšlení nahlíží na proces řízení muzea jako na systém vzájemně provázaných jevů a problémů, k jejichž řešení musí docházet pomocí nalézání souvislostí a následného vhodného přizpůsobování. V rámci daného rozhodnutí je tedy důležité věnovat se všem dílčím aspektům, a z toho následně vyvozovat závěry.³⁶

Správné stanovení cílů je klíčem k úspěšnému hospodaření muzea. Tomu se věnuje model „dělat správné věci správně“, který se soustředí na vhodné vymezení cílů, jejich efektivní provedení a komunikaci dovnitř i ven (propojení zaměstnanců muzea s cíli a potenciálními návštěvníky).³⁷ Zvolení tzv. správných věcí, tedy vhodných programů, akcí a výstav souvisí s řadou omezujících faktorů, kterými jsou například finanční rozpočet muzea, architektonické uspořádání budovy, legislativní omezení či časové možnosti (muzea / vystavujících / účinkujících).³⁸ K plnění stanovených cílů muzea vede konkrétně uzpůsobené řízení činností muzea nazývané „operativní řízení muzea“.³⁹ Tyto procesy zahrnují i řízení doprovodných programů a akcí, jejichž výsledkem jsou naplněné předem dané měřitelné ukazatele. Mezi tyto ukazatele spadají například finanční možnosti daného muzea (včetně tržeb, příspěvků apod.), dále ukazatele kvality (př. časová dostupnost) či ukazatele výkonu (př. počet návštěvníků).⁴⁰

Pro efektivní řízení muzea je důležitá taktéž komunikace, a to nejenom mezi zaměstnanci, ale také směrem k potenciálním návštěvníkům či partnerům muzea. Nedílnou součástí tohoto procesu je propagace prostřednictvím webových stránek, billboardů, ale i tzv. „pobídkových akcí.“⁴¹ Ochrana v rámci marketingové komunikace popisuje tzv. „participační přístup“, v jehož rámci se „vliv na řízení přesouvá z politických aktérů (v

³⁴ Tmt., str. 59.

³⁵ Účelnost = „použití veřejných prostředků, které zajistí optimální míru dosažení cílů při plnění stanovených úkolů.“ Efektivnost = „použití veřejných prostředků, jímž se dosáhne nejvyššího možného rozsahu, kvality a přínosu plněných úkolů ve srovnání s objemem prostředků vynaložených na jejich plnění.“ Hospodárnost = „použití veřejných prostředků, kdy stanovených cílů a úkolů dosahujeme s co nejnižším vynaložením zdrojů.“, Tmt., str. 55.

³⁶ Tmt., str. 66.

³⁷ Tmt., str. 80.

³⁸ Tmt., str. 82.

³⁹ Tmt., str. 105.

⁴⁰ Tmt., str. 108.

⁴¹ KESNER, Ladislav. Marketing a management muzeí a památek. Praha: Grada, 2005, 304 s.: il.; 25 cm. ISBN 80-247-1104-4., str. 12.

našem případě zřizovatelé) a institucí (v našem případě muzea) do rukou občanů.“⁴² Poukazuje zde na tři druhy komunikace s veřejností a její zapojování do procesu řízení muzea. Prvním z nich je pasivní přístup, který představuje veskrze pouhou formální komunikaci s návštěvníkem muzea. Dalším je pragmatický přístup, který komunikace s veřejností užívá jako prostředku pro utváření toho, jak je muzeum jako instituce vnímáno. Poslední, participativní přístup, staví návštěvníka do role partnera a zapojuje jej do různých rozhodovacích procesů. Tento přístup je taktéž spjat s konceptem „dobrého vládnutí“ (Good Governance).⁴³

Pro správný marketing muzea je zároveň důležité přesné vymezení tzv. zákazníků muzea, kteří představují finanční zdroje muzea. Na základě rozdělení zákazníků muzea do jednotlivých kategorií je možné utvářet programy, které budou vhodně uzpůsobené té které skupině. Těmito skupinami mohou být například rodiny s dětmi, senioři či studenti dále rozdělení dle škol a tříd.⁴⁴ Tento princip je součástí marketingového mixu, který v sobě soustřeďuje služby spjaté se shromažďováním sbírek a popularizační aktivity (výstavy, akce, programy pro školy). Tyto služby nazývá produktem. Dále jsou jeho součástí ceny (to, co zákazník za danou službu zaplatí), místa (dostupnost služby) a propagace.⁴⁵

⁴² OCHRANA., str. 138.

⁴³ Tmt., str. 138.

⁴⁴ Tmt., str. 144.

⁴⁵ Tmt., str. 145.

Návštěvník: Pozornost, učení, interpretace

Klíčem k utváření efektivních programů, které budou mít pozitivní dopad na spokojenost návštěvníků, je práce s pozorností. Tím, že se muzea zaměřují na to, jak návštěvníka nejen zaujmout, ale jak jeho pozornost udržet, se značně zvyšuje výsledný úspěch.⁴⁶ Motivu pozornosti se ve své knize věnuje Stephen Bitgood, který s ní pracuje především v kontextu dlouhodobých i krátkodobých výstav, nicméně je možné ji aplikovat i na doprovodné programy a akce.

Návštěvníkovu pozornost lze rozdělit na tři primární fáze, jimiž jsou prvotní zaujetí, udržení pozornosti a zapojení do procesu učení.⁴⁷ Poslední fáze se zaměřuje na hluboké ponoření do daného prožitku, jehož žádoucím výsledkem je právě učení.⁴⁸ Podle Grahama Blacka se v rámci učení u návštěvníka „zvyšují dovednosti, znalosti, porozumění a schopnost reflexe.“⁴⁹ Participace v procesu učení je tak důležitým nástrojem při utváření galerijních programů a akcí. Jedním z přístupů k učení je stanovení čtyř druhů procesu: konkrétní zkušenost, reflexní pozorování, abstraktní konceptualizace a aktivní experimentování. Konkrétní zkušenost je založena na tom, že návštěvník v průběhu participace na daném programu čerpá z vlastní minulosti a zažitých situací, které propojí s uskutečňovaným prožitkem. V reflexním pozorování se návštěvník zaměřuje na konkrétní situaci či pocity, které se snaží nestranně popsat a uchopit. Abstraktní konceptualizace klade důraz na logiku a myšlení, a aktivní experimentování na přímý zásah do dané situace, jímž lze ovlivnit průběh procesu.⁵⁰

Pokud na proces učení budeme nahlížet optikou konstruktivistické teorie, pak je ze strany galerijních institucí důležité vytvořit takový program, v němž bude člověku umožněna aktivní účast, díky níž dojde k utváření nových myšlenek a postojů.⁵¹ Aktivní účastí rozumíme takový přístup, který využívá potenciálních znalostí a zkušeností návštěvníků a jejich zájmu zapojit se do probíhajícího programu.⁵² V tomto učebním procesu se klade důraz zejména na interpretaci, která „odhaluje významy a předává porozumění.“⁵³ Interpretace je tudíž spojovacím prvkem mezi návštěvníkem a samotnou galerijní institucí,

⁴⁶ BITGOOD, Stephen. *Attention and value: keys to understanding museum visitors*. London: Routledge, 2016–2013, 1 online resource (214 p.). ISBN 1-315-43344-3. Dostupné z: doi:10.4324/9781315433455, str. 12.

⁴⁷ Tmt., str. 38.

⁴⁸ Tmt., str. 54.

⁴⁹ BLACK, Graham. *The engaging museum: developing museums for visitor involvement*. London: Routledge, 2005, 1 online resource (313 p.). ISBN 1-283-84333-1. Dostupné z: doi:10.4324/9780203559277, str. 132.

⁵⁰ Tmt., str. 134.

⁵¹ Tmt., str. 140.

⁵² Tmt., str. 180.

⁵³ Tmt., str. 183.

a tomu, kdo se zapojuje, napomáhá utřídit a pojmenovat poznání a prožitky z daných akcí.⁵⁴ K tomu, aby muzeum při doprovodných akcích dospělo k vytyčeným cílům, tedy aby prostřednictvím vhodně nastaveného programu podnítilo aktivní účast a tím podpořilo proces učení prostřednictvím interpretace, je klíčová srozumitelná a jasná organizace.⁵⁵ Zásadní je proto utváření scénáře, zejména ve chvíli, kdy jsou předmětem doprovodných programů happeningy, performance, workshopy, či zkrátka všechny akce, které mají návštěvníka aktivně zapojit. Scénář by měl alespoň zhruba obsahovat to, co se v rámci dané akce bude dít, a měl by sloužit jako nástroj, prostřednictvím něhož se plánované věci budou s návštěvníky komunikovat.⁵⁶

Co se aktivní účasti týče, je „fyzické zapojení pouze prostředkem k dosažení cíle. Skutečnou ambicí je zapojení návštěvníkovy mysli a vytvoření pocitu objevování.“⁵⁷ Jedněmi z možností, v nichž se s aktivní účastí, jak fyzickou, tak mentální, pracuje, jsou již zmíněné performance a happeningy, které umožňují integraci návštěvníka do samotného díla.⁵⁸ Síla těchto akcí spočívá ve schopnosti „posouvat hranice lidské tělesnosti a genderových stereotypů, stírat hranice diváka a interpreta a bojovat proti umění jako pouhé zábavě.“⁵⁹ Neustále navyšujícími se součástmi performancí v současné době jsou jejich záznamy ze strany návštěvníka skrze mobilní telefony a následné sdílení těchto záznamů na sociálních sítích.⁶⁰ To lze vnímat jako svým způsobem rozptylování a odvádění pozornosti od daného prožitku, nicméně Bishop uvádí, že v daném aktu není nutné být ve stavu plné soustředěnosti, ba dokonce že ono „rozptýlení je jen další formou pozornosti.“⁶¹ Doprovodné programy jsou tak prostředkem plného prožívání díla v přítomnosti, zároveň je pro galerijní instituce důležité brát v potaz skutečnost, že jejich součástí je také určité procento nepozornosti.

⁵⁴ Tmt., str. 184.

⁵⁵ Tmt., str. 191.

⁵⁶ BISHOP, Claire. *Participation*. London: Whitechapel Gallery, 2006, 207 s. ISBN 978-0-85488-147-5, str. 103.

⁵⁷ BLACK, str. 198.

⁵⁸ BISHOP, Claire. *Black Box, White Cube, Gray Zone: Dance Exhibitions and Audience Attention*. TDR: Drama review [online]. MIT Press, 2018, 62(2), 22-42 [cit. 2021-11-22]. ISSN 1054-2043. Dostupné z: doi:10.1162/DRAM_a_00746, str. 22.

⁵⁹ Tmt., str. 27.

⁶⁰ Tmt., str. 35.

⁶¹ Tmt., str. 39.

Role doprovodných programů

Doprovodné programy jsou již nezbytnou součástí provozu galerijních institucí. „Zprostředkování výstavních projektů aktivní formou se tak pomalu stává hlavním cílem života galerijní instituce, protože ospravedlňuje její existenci, dává smysl jejímu provozu a naplňuje také prezentované umění řadou dalších nezbytných funkcí.“⁶² Jedním z nosných důvodů, proč jsou doprovodné programy uskutečňovány, je snaha přiblížit nepoučenému návštěvníkovi ideu díla či výstavy. Doprovodný program v tomto případě naplňuje funkci zprostředkovatele umění.⁶³ Co se týká konkrétních osob, které umožňují realizace daných programů, tak se tzv. přímým zprostředkováním umění zabývají galerijní a muzejní pedagogové, umělci, kurátoři, teoretici, kritici a učitelé výtvarné výchovy.⁶⁴

Nejdůležitější roli v procesu zprostředkování umění zastávají galerijní a muzejní pedagogové, kteří se v rámci muzejní pedagogiky zabývají utvářením vhodných doprovodných programů.⁶⁵ „Výrazem muzejní pedagogika souhrnně označujeme aktivity, které cíleně využívají instituce muzea k přímým výchovně vzdělávacím činnostem.“⁶⁶ Za součást muzejní pedagogiky můžeme považovat pedagogiku galerijní, jejímž předmětem zájmu je výhradně umění výtvarné, a která v daném programu pracuje zejména s kreativitou a emocionalitou.⁶⁷

V každém doprovodném programu je využíváno komunikativních aspektů, které jsou zároveň signifikantní součástí uměleckých děl.⁶⁸ Návštěvníkovi je tak umožněno interagovat nejen s muzejním pedagogem, kurátorem či umělcem, ale také se samotnými díly, ostatními návštěvníky a se sebou samým: „...právě prostřednictvím vlastní činnosti, vlastního hmatového zážitku i vlastního tvůrčího přemýšlení a konání může člověk dosáhnout intenzivnějšího prožitku i hlubšího a především trvalejšího osvojení poznání.“⁶⁹ Návštěvník se díky tomu stává aktivním spoluúčastníkem celého procesu, který může sám ovlivňovat.⁷⁰

⁶² HORÁČEK, Radek a Jan ZÁLEŠÁK. Aktuální otázky zprostředkování umění: teorie a praxe galerijní pedagogiky, vizuální kultura a výtvarná výchova [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 190 s.: il. (převážně barev.); 27 cm [cit. 2021-12-16]. ISBN 978-80-210-4371-8., str. 15.

⁶³ HORÁČEK, Radek. Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách. Brno: CERM, 1998, 142 s., 23 fot. příl. ISBN 80-7204-084-7., str. 18.

⁶⁴ Tmt., str. 99.

⁶⁵ Tmt., str. 100.

⁶⁶ Tmt., str. 56.

⁶⁷ Tmt., str. 57.

⁶⁸ Tmt., str. 38.

⁶⁹ Tmt., str. 39.

⁷⁰ Tmt., str. 39.

Zmíněným prožitkem rozumíme momentální stav naplněný silnými niternými pocity, který se po svém uskutečnění stává zážitkem, k němuž se můžeme posléze vracet a vzpomínat na něj.⁷¹ Vedle prožitku a zážitku lze ve výtvarném procesu vysledovat ještě tzv. flow prožitek. „Je to stav krajního soustředění, ve kterém je pozornost zcela pohlcena činností.“⁷² Mnohem důležitější, než výsledek nebo cíl dané akce, je proces, v němž dochází k mnoha niterným prožitkům uvnitř každého účastníka.⁷³ Doprovodné programy při náležitě provedené realizaci otvírají cestu k uměleckému dílu a tím i k pochopení umění jako takového.⁷⁴ Navíc se při přímém kontaktu s dílem, který může zahrnovat taktéž zapojení dalších smyslů, zintenzivňuje právě ono vnímání samotného umění.⁷⁵ Cílem doprovodných programů je tak navázání hlubšího vztahu s uměním, probuzení zájmu o širší kontext a uskutečnění jedinečného prožitku.

Často se v rámci doprovodných programů užívá interdisciplinárního přístupu, který propojuje vícero uměnovědných oborů. „Mezioborový přístup umožní příjemci spatřit a pochopit nové významy díla.“⁷⁶ Programy tak ideálně propojují různé narativy, podněty, tvůrčí přístupy a umělecké techniky.⁷⁷

⁷¹ HORÁČEK, ZÁLEŠÁK, 2007, str. 24.

⁷² Tmt., str. 73.

⁷³ Tmt., str. 74.

⁷⁴ HORÁČEK, 1998, str. 51.

⁷⁵ Tmt., str. 94.

⁷⁶ HORÁČEK, ZÁLEŠÁK, 2007, str. 181.

⁷⁷ Tmt., str. 181.

Role muzejních a galerijních pedagogů

Muzejní a galerijní pedagogové představují důležitou složku při plánování a realizování doprovodných programů. Podle druhu daného programu se pracovník, který má na starost skupinu návštěvníků, nazývá lektor či animátor. Na zprostředkování umění směrem k veřejnosti pracují vedle galerijních pedagogů a pracovníků také výtvarní teoretikové, novináři, učitelé, galeristé, sběratelé či kurátoři.⁷⁸ Pro větší galerijní instituce obecně platí, že disponují lektorskými odděleními, které se specializují na doprovodné programy. Tato oddělení zaměstnávají stálé lektory, na daných programech se nicméně mohou podílet také externí spolupracovníci.⁷⁹

Ať už doprovodný program vychází ze stálé či krátkodobé výstavy, musí být lektori a animátoři dostatečně teoreticky připraveni. Mezi hlavní činnosti muzejních a galerijních pedagogů náleží „výzkum a analýza aktuálních vzdělávacích potřeb cílových skupin a reagování na ně nabídkou edukačních a doprovodných programů a akcí v muzeu.“⁸⁰ Součástí jejich práce je také předávání informací vyplývajících z daných výstav a s tím spojené sbližování návštěvníka a uměleckého světa. Zároveň by měl lektor disponovat dobrými komunikačními schopnostmi, jelikož na nich je založen úspěch celého programu. Návštěvníkova pozornost by měla být totiž neustále udržována a rozvíjena.⁸¹ „Právě výtvarný pedagog se svými znalostmi z dějin výtvarného umění, se schopností prakticky využívat různé výtvarné techniky, ale také se znalostmi psychologie a komunikačními dovednostmi je nejvhodnějším typem pro tuto práci.“⁸²

⁷⁸ HORÁČEK, 1998, str. 101.

⁷⁹ Tmt., str. 62.

⁸⁰ Muzejní edukátor. *NSP* [online]. [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://nsp.cz/jednotka-prace/muzejni-edukator>

⁸¹ HORÁČEK, str. 102.

⁸² Tmt., str. 103.

Typologie doprovodných programů

Typ programu se vybírá na základě aktuální výstavy, k níž se má vztahovat. Dle Horáčka „možnosti různých postupů a jejich působení už byly patrně ve všech svých podobách prověřeny, instituce s dlouhodobou praxí tohoto typu ve většině svých programů využívají dlouhodobě osvědčených metod a nějaký další výrazný či dokonce převratný rozvoj nových metodických postupů už nelze očekávat.“⁸³ Základní typologie je tedy již předem dána, co se však proměňovat může jsou technologické prostředky, hierarchie samotného programu nebo kombinace různých uměleckých postupů.⁸⁴ Zároveň je pro úspěšnost dané akce vhodné brát v potaz přístup společnosti ke kultuře, ať už v rámci samotného města či kraje. Program je tak volen na základě předchozích zkušeností s návštěvností a reakcí návštěvníků.⁸⁵

Programy v galerijních institucích lze rozdělit na základě podílu teoretické a praktické složky a jejich poměru. Nabízejí se tak programy teoretické, kde je hlavním přínosem získávání teoretických poznatků. To jsou například přednášky, prohlídky nebo besedy. Důraz na praktickou složku, tedy nějaký druh kreativní činnosti, kladou programy praktické, kam spadají tvůrčí dílny, kurzy a ateliéry. Vedle teoretických a praktických programů se vyčleňují ještě programy smíšené, kde je poměr teoretické a praktické složky vyvážený. K takovému typu programu patří například animace.⁸⁶

Teoretické programy

Prohlídky s průvodcem

Prohlídky s průvodcem spadají mezi nejčastěji organizované doprovodné programy. Základem je odborně zpracovaný teoretický podklad, který by měl být podaný tak, aby byl pro návštěvníka srozumitelný a atraktivní. Od průvodce se tedy očekává nejen znalost kontextu a celé problematiky, ale také efektivní komunikace směrem k samotnému návštěvníkovi. Průběh prohlídky je přizpůsobován typu skupiny, se kterou průvodce pracuje. Způsob předávání informací se tedy bude lišit, půjde-li o dětskou školní skupinu, dospívající žáky či starší návštěvníky. Stále je však kladen důraz na to, aby návštěvníkova pozornost

⁸³ Tmt., str. 61.

⁸⁴ Tmt., str. 61.

⁸⁵ Tmt., str. 64.

⁸⁶ Tmt., str. 63.

příliš nepoklesla. Všechny tyto skutečnosti musí brát průvodce na vědomí a pracovat s nimi tak, aby utvořil co nejvhodněji uspořádaný program.

V rámci prohlídky návštěvník informace spíše pasivně přijímá, nicméně existují nástroje, jimiž jej lze do probíhajícího programu aktivněji zapojit. Sem spadá především využívání otázek, které mohou vyvolat diskuzi v rámci celé skupiny.⁸⁷

Besedy

Tento typ doprovodného programu je založen na diskuzi, která vychází z podaného teoretického výkladu. „Cílem besedy je především tlumočení určitých poznatků, ale současně i aktivizace tvořivého přemýšlení účastníků.“⁸⁸ Konkrétní průběh opět závisí na typu skupiny, která se programu účastní. Většina besed probíhá přímo ve výstavě, ale mohou se odehrávat také v oddělených prostorech, kde je k reprodukci probíraných děl použit projektor.⁸⁹

„Základním metodickým požadavkem při besedách je jasná koncepce lektora, který besedu vede.“⁹⁰ Existuje široká škála poznatků, které může lektor na základě daného uměleckého díla předat, informace tak usměrňuje na základě požadavků konkrétní skupiny. K aspektům, které ovlivňují výsledný průběh besedy patří vedle typu skupiny a věku účastníků také časová dotace, kterou lektor disponuje. Mezi cíle besedy spadá především získávání informací a navazování vztahu k umění, ale také utužování komunikačních schopností a kritického myšlení.

Besedy nemusí být vedeny pouze specializovanými lektory, ale mohou se na nich podílet například samotní umělci. Při zapojení umělce do besedy je návštěvníkovi umožněno „přiblížit se osobnosti umělce a upřesnit si odlišnosti mezi jeho skutečnou povahou či vlastnostmi a jeho „obrazem“, který vytváří jeho výtvarné dílo, případně sdělovací prostředky.“⁹¹ Diskuze se může spolu s umělcem účastnit také kurátor dané výstavy, čímž vzniká dynamický prostor, kde jsou doplňovány zkušenosti obou pohledů. V tomto prostředí se návštěvník mnohem více přibližuje tvorbě daného umělce a má s ním možnost sdílet své pocity a názory. „Jde o interaktivní setkání, které by mělo být oboustranně přínosné, jak pro

⁸⁷ Tmt., str. 66.

⁸⁸ Tmt., str. 67.

⁸⁹ Tmt., str. 67.

⁹⁰ Tmt., str. 68.

⁹¹ Tmt., str. 69.

umělce, který má zpětnou vazbu od účastníků, tak pro účastníky, kteří mají zpětnou vazbu od umělce.“⁹²

Praktické programy: Kurzy, ateliéry, tvůrčí dílny

V těchto případech jde většinou o déle trvající, několikadenní programy. Běžně jsou kurzy organizovány v horizontu jednoho týdne, nicméně mohou se uskutečňovat také delší typy. Díky tomu je lektor schopen rozpracovat detailnější scénář, a vzniká tak pestřejší a mnohovrstevnatější program, do něhož je možné začlenit časově náročnější techniky a postupy. Důraz je v těchto programech kladen na kreativní část.⁹³

I do výtvarných dílen lze zapojit umělce, který může učit různé výtvarné techniky a pracovat s širokou škálou médií a technologií. Opět se zde propojuje svět umění reprezentovaný osobností umělce a svět konkrétního účastníka. Z této kombinace mohou vznikat nevšední výtvarná díla, která jsou přínosem pro obě strany.

Hojně využívané jsou také kurzy a workshopy, které předávají tradiční umělecké techniky, jako jsou například krajinomalba či olejomalba.⁹⁴

Smíšené programy: animace

Typ programu, v němž je poměr praktické a teoretické složky vyrovnán, se nazývá animace. „Animace v galeriích jsou „oživující“ činnosti, při nichž návštěvníci pomocí různých materiálů či předmětů vytvářejí dílčí výtvarné etudy, které svým principem, technologií nebo obsahovým zaměřením navazují na sledované výtvarné dílo.“⁹⁵ Role návštěvníka se zde přesouvá z pasivní pozice, do aktivního spoluutváření – účastník se tak stává autorem individuálního uměleckého prožitku a fyzického díla. Základním aspektem animace je přímý kontakt s uměleckým dílem, což může v rámci kreativní složky vést k originálnímu výsledku celého procesu.⁹⁶ Mezi doprovodnými programy galerijních

⁹² HORÁČEK, ZÁLEŠÁK, 2007, str. 12.

⁹³ HORÁČEK, 1998, str. 69.

⁹⁴ HORÁČEK, ZÁLEŠÁK, 2007, str. 12.

⁹⁵ HORÁČEK, 1998, str. 71.

⁹⁶ Tmt., str. 72.

institucí mají animace důležité místo: „Sám provoz umění si jejich existenci vyžádal, protože působení umělců, teoretiků, sběratelů a kritiků nestačilo uspokojit zájem veřejnosti.“⁹⁷

K cílům animace se řadí vyvolání zájmu o umění a prohloubení prožitku z interakce s uměleckým dílem. Důležité je předávání ideového a emocionálního aspektu umění, díky čemuž se mimo jiné tříbí také kreativita.⁹⁸ Interakce se však nemusí týkat pouze uměleckého díla: „...galerijní animace chápaná jako výtvarná akce může velmi unikátně otevírat možné dimenze pro lidskou komunikaci vůbec.“⁹⁹ Galerijní animace vycházejí ze zážitkové pedagogiky, jejímž cílem je vzdělávat návštěvníky prostřednictvím zábavných prvků, a budovat tak jejich vztah k umění.¹⁰⁰ Proces učení, který je zde uplatňován, umožňuje návštěvníkovi získat přehled o vývoji umění a dozvídat se historické aspekty jednotlivých uměleckých děl. V neposlední řadě dochází k upevňování schopnosti výtvarné dílo interpretovat, utvářet si vlastní názory, a rozvíjet tak kritické myšlení. Všechny tyto cíle přinášejí jednotlivci možnost poznávat především sebe sama a své schopnosti.¹⁰¹

Významnou úlohu v animacích sehrávají opět umělci. „Většina galerií dnes nabízí nejen setkávání se s umělci v rovině přednášek a diskuzí, ale zve je i ke spolupráci na vzdělávacích projektech.“¹⁰² Umělci jsou tak oslovováni, aby spoluutvářeli interaktivní akce či workshopy, do nichž by byli návštěvníci aktivně zapojeni. Častým specifikem těchto programů je, že jejich průběh není striktně daný: „umělec více či méně riskuje – idea není ověřená, jde zde o experiment – umělec si něco zkouší, testuje.“¹⁰³

Mezi přínosy zapojování umělců do doprovodných programů patří originalita vyvěrající z individuálních a přímých zkušeností a specifického přístupu konkrétního umělce. Navazování kontaktu s uměleckým dílem se díky tomu děje autenticky a za podmínek, které mohou celkový zážitek posílit. Přesto je však důležitá přítomnost muzejního pedagoga, který průběh programu usměrňuje, a umělci s celým procesem pomáhá.¹⁰⁴

Podoba animací a jejich průběh nejsou univerzálně dány, vše se opět jako u předchozích programů přizpůsobuje konkrétním podmínkám. Celý tento proces se zakládá

⁹⁷ Tmt., str. 109.

⁹⁸ Tmt., str. 91.

⁹⁹ HORÁČEK, ZÁLEŠÁK, 2007, str. 38.

¹⁰⁰ Muzejní a galerijní animace. *RVP* [online]. [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2001#:~:text=Jedn%C3%A1%20se%20o%20komplexn%C3%AD%20struktur%C3%A9.konkr%C3%A9tn%C3%AD%20v%C3%BDstavou%20v%C3%BDtvarn%C3%BDch%20um%C4%9Ble%C3%BDch%20d%C4%9Bl>.

¹⁰¹ HORÁČEK, 1998, str. 74.

¹⁰² HORÁČEK, ZÁLEŠÁK, 2007, str. 11.

¹⁰³ Tmt., str. 12.

¹⁰⁴ Tmt., str. 13.

na schopnosti animátora pracovat s dílčími požadavky. Pro určení vhodného průběhu animace se vychází z typu konkrétní výstavy, na kterou se animace aplikuje. Zároveň je důležité zvolené téma a cíl animace. Další podmínkou jsou požadavky a specifika skupiny účastníků. Do charakteristických rysů skupiny, které ovlivňují výslednou podobu programu, spadají například věk, ale také profese či sociální prostředí, z něhož účastník přichází. V případě věkového aspektu skupiny se průběh animace přizpůsobuje schopnosti účastníků soustředit se. Dále musí animátor při tvorbě scénáře brát v potaz, co umožňují prostorové a technické podmínky dané galerie. Na základě toho volí vhodné postupy a užití výtvarné techniky a materiálů. V neposlední řadě je při rozvrhu praktické a teoretické části nutná efektivní práce s časovou dotací, kterou má animátor k dispozici.¹⁰⁵

„Metodickou strukturu programu musí mít animátor předem v základní proporci rozvrženou a v průběhu akce ji postupně upřesňuje nebo dílčím způsobem proměňuje.“¹⁰⁶ Schopnost přizpůsobování na základě aktuálních potřeb účastníků je nezbytnou součástí dispozic animátora. Mezi efektivní metodické modely patří ten, jehož praktický začátek navodí mezi účastníky příhodnou atmosféru a připraví je na další akci. Následně je uplatněn teoretický výklad obsahující stručné informace o výstavě, autorovi a galerijním prostoru jako takovém. „Velmi často používaným postupem, jehož hlavním cílem je sdělení základních informací, je rozhovor s účastníky.“¹⁰⁷ Zde se opět aktivuje interaktivní složka programu. Většinou následuje prohlídka výstavy a seznámení se s vystavenými díly. „K upevnění a obohacení poznatků či prohloubení zážitků z prohlídky dochází při následující fázi, kterou je praktická činnost.“¹⁰⁸ Podobu této části udává animátor, který ji opět přizpůsobuje konkrétní skupině. Konečnou fází programu je diskuze a reflexe celého procesu a dosažených výsledků.

Volba typu animace závisí na typu výstavy, k níž se má vztahovat, program se bude tedy lišit, půjde-li o výstavu krátkodobou či stálou expozici. V těchto případech je hlavním rozdílem časová dotace na přípravu. Při dočasné výstavě se musí program sestavit rychleji, zatímco na animaci ve stálé expozici se může animátor připravovat precizněji a delší dobu.¹⁰⁹

Mezi prvky, ke kterým se animátoři ve svých programech uchylují, patří kreslení, malba, psaní, ale i tanec. Zajímavou složkou je podpoření prožitku a vnímání uměleckého

¹⁰⁵ HORÁČEK, 1998, str. 75.

¹⁰⁶ Tmt., str. 76.

¹⁰⁷ Tmt., str. 76.

¹⁰⁸ Tmt., str. 76.

¹⁰⁹ Tmt., str. 77.

díla prostřednictvím zapojení dalších smyslů. V programech je tak využíván hmat, sluch, ale i čich.¹¹⁰ „Animace na výtvarných výstavách velice často využívají dílčí metodické prvky z různých komunikativních postupů.“¹¹¹ Součástí může být například hra na hudební nástroje, čímž je vztah k umění navazován jiným způsobem, než pouze vizuálně.¹¹² Vedle hudebních vznikají také animace pohybové, kde se účastníci zapojují pomocí tance či jednoduché práce s vlastním tělem.¹¹³ Propojování různých prvků a postupů je pro animační programy typické.¹¹⁴ Obecně platí, že pokud si účastník zkouší něco na vlastní kůži, je pak schopen daná umělecká díla lépe ocenit a pochopit.¹¹⁵

Časté je užití psaní, zejména pak tvůrčího psaní, jako nástroje pro navazování vztahu s uměleckou výstavou. Základem jsou povětšinou předem daná pravidla, která udávají formu, obsah, ale i délku textu. Předlohou se stávají vybraná umělecká díla.¹¹⁶ „Vnímání nejmenších detailů za účelem napsání textu vede k hlubšímu vnímání zobrazeného...“¹¹⁷ Interakcí s dílem prostřednictvím textu se zde opět prohlubuje celkový zážitek. Konkrétním postupem může být například psaní fiktivních příběhů vztahujících se k tomu, co výtvarné dílo vyobrazuje. Způsobů práce s tvůrčím psaním je nicméně nepřeberné množství, přičemž možnosti se dají různě kombinovat, čímž mohou vznikat zajímavé typy animací.¹¹⁸

Do animačních programů lze zakomponovat také dramatické prvky, jakými jsou například hraní rolí či dramatizace obsahu obrazů. Účastník se tak v jiném ohledu plně stává autorem probíhající situace a nahlíží umělecké dílo ze zcela odlišné pozice, což může být přínosné nejen pro něj, ale i pro celou skupinu.¹¹⁹

Zvláštní programy

Jedná se o programy, které nelze zařadit do žádné konkrétní kategorie. Většinou jsou to výjimečně využívané programy, které nejsou organizovány pravidelně. „Jednou ze stabilizovanějších forem bývají dny otevřených dveří nebo dny umění...“¹²⁰ Typicky tyto

¹¹⁰ Tmt., str. 72.

¹¹¹ Tmt., str. 85.

¹¹² Tmt., str. 84.

¹¹³ Tmt., str. 78.

¹¹⁴ Tmt., str. 86.

¹¹⁵ Tmt., str. 87.

¹¹⁶ HORÁČEK, ZÁLEŠÁK, 2007, str. 20.

¹¹⁷ Tmt., str. 22.

¹¹⁸ Tmt., str. 22.

¹¹⁹ Tmt., str. 157.

¹²⁰ HORÁČEK, 1998, str. 70.

programy zastřešují řadu různých doprovodných akcí. Dalším typem zvláštního programu bývají exkurze v plenéru vedené muzejním pedagogem, který provází skupinu účastníků po památkách nebo dílech v exteriéru.

Konkrétní příklady doprovodných programů

Galerie ČR lze rozdělit na státní instituce, tedy instituce financované státem, a soukromé (nezávislé) instituce, které jsou v rukou soukromého vlastníka. Mezi zvolenými institucemi této práce jsou vždy dvě státní a dvě soukromé pražské a mimopražské galerie. Vybrané instituce jsem volila na základě jejich přístupu k edukační činnosti a doprovodným programům. V tomto smyslu jsem se tedy soustředila na větší galerie, které výrazněji zahrnují doprovodné programy do své propagace, a akcentují interaktivní přístup k návštěvníkům v souvislosti s edukační činností. Mou snahou bylo zvolit jednotlivé příklady tak, abych pokud možno pokryla spektrum českých galerií. V tomto ohledu si uvědomuji jisté omezení ve výsledném výběru, který je poměrně úzký, jsem nicméně přesvědčena, že tyto příklady dostatečně reprezentují škálu přístupů k tvorbě doprovodných programů.

Při popisu jednotlivých programů jsem se soustředila na dílčí motivy zdůrazňované samotnými galeriemi, využití typy programů, cíle, které si jednotlivé galerie stanovují, a také cílové skupiny, pro něž jsou programy utvářeny. Tento výčet je zároveň doplněn konkrétními příklady.

Pražské galerie

DOX

Tato nezávislá galerijní instituce fungující od roku 2008 se nachází nedaleko pražského nádraží Holešovice a zaměřuje se na české i zahraniční současné umění. K samotné galerii patří objekt DOX+, v němž se soustřeďují programy, jako jsou například koncerty, divadla či performance. DOX je tak komplexem, jehož různorodé prostory umožňují konání široké škály doprovodných programů.¹²¹

Programy k výstavám

Sem spadají komentované prohlídky, které mohou být vedeny kurátorem či samotným umělcem, nebo diskuze rozebírající danou výstavu. Dále se mohou přímo ve výstavách odehrávat tematická čtení. Například 26.2. jedno proběhlo v rámci výstavy *Bolest těch druhých*, jež různými způsoby tematizuje válku, a věnovalo se současným textům

¹²¹ Příběh centra DOX. *DOX* [online]. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/pribeh-centra-dox>

ukrajinských spisovatelů.¹²² V tomto ohledu se DOX snaží prostřednictvím svých výstav tematizovat aktuální problémy a otázky současného světa. Nejde tedy pouze o zprostředkování umění, ale také o přístup k důležitým tématům, která mohou být následně rozvíjena právě doprovodnými programy.

V programech k výstavám se objevují také performance. Jedna z nich s názvem *PopUpShow pro dav, kterou pochopí jen jeden – Petr Vančura*¹²³ se konala 29.4. a doplňovala výstavu *Úhel pohledu* reflektující přístup k umění, učení a hře. Náplň performance byla předem nejasná, zahalená v jakémsi napínavém tajemství. Stejný přístup využil DOX v propagaci již zmíněné výstavy, která pracuje s rozšířenou realitou, zvědavostí, interakcí a provokací.¹²⁴

Edukační programy

Tyto programy jsou nabízené pro školní skupiny, pedagogy, rodiny s dětmi i širokou veřejnost. Programy pro školy jsou rozdělené na základě stupně (mateřská škola, 1. stupeň ZŠ, 2. stupeň ZŠ a střední, vysoké a vyšší odborné školy) a věnují se především digitální gramotnosti, architektuře, literatuře a aktuálním společenským tématům. Řada z nich vychází z aktuálních výstav a je založena na interaktivitě s vystavenými díly. V popisu jednotlivých programů je kladen důraz na autenticitu, spoluutváření, kritické myšlení, aktivní sebevyjádření, sebereflexe a „ponoření se do sebe a hledání svého já skrze tvorbu“¹²⁵. Návštěvník má tak většinou po úvodní prezentaci a interaktivní prohlídce splnit zadaný úkol, zapojit svou kreativitu a utvořit na základě interakce s vystavenými díly dílo vlastní. To může mít například podobu svého návrhu konkrétní výstavy, vymyšleného příběhu, fyzického objektu, malby nebo kresby.

V jednotlivých programech jsou zvýrazněny role, které návštěvníci v průběhu přejímají: architekt, umělec, divák a kurátor. Některé programy mohou být realizovány v online prostředí. V procesu učení se vedle sebereflexe a kreativity pracuje také s otevřeností vůči změnám, které jsou pro současný svět typické. Obecně se edukační programy v DOXu

¹²² Abeceda války: Pocta umělcům bojujícím na Ukrajině. *DOX* [online]. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/program/abeceda-valky-pocta-umelcum-bojujicim-na-ukrajine>

¹²³ PopUpShow pro dav, kterou pochopí jen jeden – Petr Vančura. *DOX* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/program/popupshow-pro-dav-kerou-pochopi-jen-jeden-petr-vancura>

¹²⁴ Úhel pohledu. *DOX* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/program/uhel-pohledu>

¹²⁵ S kůží na trh: Bolest těch druhých. *DOX* [online]. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/vzdelavani/s-kuzi-na-trh-bolest-tech-druhych>

snaží propojovat různé žánry, obory a disciplíny, a nabídnout tak všem vrstvám návštěvníků celistvý zážitek z umění.¹²⁶

Stálé programy

Mezi stálou nabídku programů spadají příměstské tábory, kroužky týkající se aktuálních výstav, výtvarná dílna pro ukrajinské děti a tzv. galerie hrou pro děti ve věku 5 až 12 let, kde se prostory a expozice galerie poznávají pomocí tvůrčích úkolů. Dále také programy pro rodiny s dětmi, které zahrnují především dílny, jejichž součástí může být prohlídka aktuální výstavy, po níž následuje tvoření vycházející ze zadaných úkolů.¹²⁷

Součástí DOXu je Vzducholod' Gulliver, prostor, kde se dějí především akce spojené s literaturou, tedy různá čtení, diskuze, ale i promítání.¹²⁸ Dne 10.5. zde například proběhla akce *Liu Ka-shiang: Mapy duše*, na níž sám autor, básník, esejista a tvůrce příběhů pro děti, představil své texty a příběhy jejich tvorby.¹²⁹

Členství

V rámci různých členských kategorií lze získat řadu výhod, mezi které patří mimo neomezený roční vstup na všechny výstavy také slevy do kavárny, na koncerty a divadelní představení, pozvánky na vernisáže a speciální komentované prohlídky mimo otvírací dobu.¹³⁰

¹²⁶ Vzdělávání. *DOX* [online]. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/vzdelavani>

¹²⁷ Programy pro rodiny a děti. *DOX* [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/rodiny-a-deti>

¹²⁸ Vzducholod' Gulliver Mezi nebem a zemí. Mezi uměním a literaturou. *DOX* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/vzducholod-gulliver>

¹²⁹ Liu Ka-shiang: Mapy duše. *DOX* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/program/liu-ka-shiang-mapy-duse>

¹³⁰ Členství v DOX Klubu. *DOX* [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/clenstvi>

Galerie hlavního města Prahy

Tato galerie vznikla roku 1963 a pod její správu patří nyní 7 budov, jimiž jsou Bílkova vila, Colloredo-Mansfeldský palác, Dům fotografie, Dům Františka Bílka v Chýnově, Dům U Kamenného zvonu, Městská knihovna (2.patro) a Zámek Troja.

Svou činností se zaměřuje na experimentální tvorbu 60. let a umění 80. a 90. let a zároveň spravuje sbírku čítající zhruba 16 000 předmětů z 19. až 21. století. Jejich „edukační oddělení patří k nejlépe hodnoceným v rámci sítě krajských galerií a usiluje o získání statutu metodického pracoviště v oboru.“¹³¹

Programy k výstavám

Zde se opět uplatňují především komentované prohlídky vedené kurátory či samotnými autory. V některých objektech jako je například Bílkova vila či Zámek Troja probíhají také prohlídky zaměřené na venkovní i vnitřní prostory a historii daného objektu. Dne 11.5. bylo například možné se zúčastnit komentované prohlídky *Vítání ptačího zpěvu*, která byla vedena ornitologem Mgr. Lukášem Viktorou v zahradách Trojského zámku. Návštěvníci se tak zapojili do rozpoznávání různých druhů ptactva a seznámili se s prací ornitologů při jejich ochraně.¹³²

Mezi další typy programu zmíněné na stránkách GHMP patří panelové diskuze, performance, přednášky, filmy, divadla či koncerty.¹³³

Edukační programy

Jsou uzpůsobené všem typům škol a jejich kategoriím, ale i seniorům či rodinám. Základ vychází z aktuálních výstav či sbírek, a důraz je kladen na interaktivitu a kreativní složku. „Edukační činnost GHMP si za svůj hlavní cíl klade intenzivně a efektivně podněcovat mladé lidi k návštěvám galerií, k přímé komunikaci s uměleckými díly, k pozitivnímu vztahu k umění.“¹³⁴ Významnou roli hraje interdisciplinarita, v rámci programů se tedy variabilně pracuje s literaturou, fotografií, novými médii a filmovými a divadelními

¹³¹ Historie, vize a mise. GHMP [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/historie-vize-mise/>

¹³² Vítání ptačího zpěvu. GHMP [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/doprovodne-programy/vitani-ptaciho-zpevu-komentovana-prohlidka-zahrady-trojskeho-zamku-s-ornitologem-mgr-lukasem-viktorou/>

¹³³ Doprovodné programy. GHMP [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/doprovodne-programy/>

¹³⁴ Umění interaktivně pro školy. GHMP [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/edukace/umeni-interaktivne-pro-skoly/>

prvky. Edukační činnost GHMP se rozšiřuje tím, že „edukační oddělení také zajišťuje odborné praxe a stáže pro studenty ze středních a vysokých škol.“¹³⁵

V rámci tematických prohlídek pro školy se akcentují témata architektury, filmu, veřejné plastiky, sochařství, konceptuálního umění či literatury. Jelikož GHMP spravuje veřejné plastiky spadající pod hlavní město, lze se zúčastnit taktéž prohlídky soch rozdělených do několika okruhů (např. Karlův most, Praha 1, Vyšehrad, Petřín, Trojský zámek, Vrtbovská zahrada).¹³⁶ Součástí prohlídek je kreativní část, v níž návštěvníci reflektují shlédnutou výstavu prostřednictvím tvorby vlastního díla v podobě velkoformátových kreseb, architektonických návrhů či fotografií.

Stálé programy

Vedle doprovodných programů pro školy nabízí GHMP nejen programy pro rodiny s dětmi, kam spadají například výtvarné dílny, v nichž se vyzdvihují především kreativita, hravost a poznávání. Cílovými skupinami jsou také dospělí a senioři. „Stěžejním programem pro dospělé a seniory je cyklus specializovaných výtvarných dílen (Výtvarné dílny pro dospělé a seniory / integrační a mezigenerační programy).“¹³⁷ V těchto dílnách se návštěvníci věnují jak tradičním technikám, tak experimentální tvorbě, a jejich důležitou součástí je mezigenerační setkávání.

Další skupinou, pro níž GHMP připravuje programy, jsou návštěvníci se specifickými potřebami: „Organizujeme zde interaktivní prohlídky pro návštěvníky s mentálním a tělesným postižením, aktivity pro návštěvníky s duševní nemocí, haptické aktivity pro nevidomé návštěvníky, akce pro děti ze sociálně slabších rodin a dětských domovů, projekty pro podporu integrace cizinců, aktivity pro komunity a menšiny nebo akce pro děti z konfliktních oblastí.“¹³⁸ Na těchto edukačních programech se podílejí specializovaní pracovníci a pracovnice, kteří přizpůsobují aktivity konkrétním možnostem návštěvníka.

Členství

Součástí členství je kromě neomezeného vstupu na výstavy také online program Member Channel, při němž je návštěvník přizván k neformálnímu rozhovoru s různými

¹³⁵ Edukace. *GHMP* [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/edukace/>

¹³⁶ Veřejná plastika GHMP – tematická prohlídka pro školy. *GHMP* [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/doprovodne-programy/verejna-plastika-ghmp-tematicka-prohlidka-pro-skoly/>

¹³⁷ Umění interaktivně pro dospělé a seniory / integrační a mezigenerační programy. *GHMP* [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/edukace/umeni-interaktivne-pro-dospele-a-seniory-integracni-a-mezigeneracni-programy/>

¹³⁸ Umění interaktivně pro návštěvníky se specifickými potřebami. *GHMP* [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/edukace/umeni-interaktivne-pro-navstevniky-se-specifickymi-potrebami/>

hosty ze světa umění. Tento program probíhá pravidelně od září do června každé druhé úterý v měsíci. Další kategorií v členském programu jsou Member Plus akce, kam spadají VIP preview výstav a setkání s vystavujícími umělci či kurátory v galerii.¹³⁹

¹³⁹ Member. *GHMP* [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/member/#benefity>

Národní galerie Praha

Historie této státní instituce sahá až do roku 1796, kdy vznikla Společnost vlasteneckých přátel umění, která v Praze založila Akademii umění a Obrazárnu. Obrazárna se v roce 1918 stala hlavní sbírkou nově vzniklého státu. V současné době jsou součástí sbírkotvorné činnosti Národní galerie sbírky starého umění, umění 19. století a klasické moderny, moderního a současného umění, grafiky a kresby, a asijského umění. Pod správu Národní spadají tyto pražské budovy: Klášter sv. Anežky České, Šternberský palác, Schwarzenberský palác, Salmovský palác, palác Kinských, Veletržní palác. „Krátkodobé výstavy pořádá také ve Valdštejnské jízdárně, jež patří Senátu Parlamentu ČR.“¹⁴⁰

Programy k výstavám

NGP pořádá komentované prohlídky jak ke svým krátkodobým výstavám, tak ke stálým sbírkám. Prohlídky jsou vedeny lektory, historiky umění, kurátory či umělci. V nabídce se objevují také komentované prohlídky pro neslyšící, které jsou tlumočeny do českého znakového jazyka, či prohlídky v anglickém jazyce.¹⁴¹ Ke krátkodobým i stálým výstavám se připravují kromě prohlídek přednášky a diskuze, jež vedou povětšinou kurátoři, autoři či historici umění. Některé přednášky zahrnují dataprojekce či prohlídky expozicí.¹⁴²

V rámci výstavy *Eva Koťátková: Moje tělo není ostrov*, která probíhá od 7.12.2022 do 4.6 se každou sobotu od 14:00 do 17:00 přímo v instalaci koná performance, jíž se účastní několik performerů a performerek. Ti prostřednictvím svých těl navazují na témata, která jsou součástí výstavy. Přinášejí tedy návštěvníkovi další rozměr vystavených děl a uměleckého zážitku.¹⁴³

Edukační programy

Školní skupiny se mohou taktéž zúčastnit programů vycházejících ze stálých i krátkodobých expozic. Akce lze rozdělit opět na základě vhodnosti pro odlišný stupeň školy nebo typu programu. Nabízejí se tak programy s tvořivou aktivitou, kde se uplatňují například techniky asambláže, akvarelu, středověké malby, grafiky, dále utváření vlastní sochy či instalace. Dalšími z nabízených programů jsou programy s dramatickými a

¹⁴⁰ Historie. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/o-nas/stranka/historie>

¹⁴¹ Komentované prohlídky. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vystavy-a-akce/komentovane-prohlidky>

¹⁴² Přednášky a diskuze. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vystavy-a-akce/prednasky-a-diskuze>

¹⁴³ Eva Koťátková: Moje tělo není ostrov. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/udalost/3473/eva-kotatkova-moje-telo-neni-ostrov>

pohybovými prvky, kde se účastníci sami stávají součástí umění, ať už v rámci skupinových her, samostatných úkolů či vystupování pod zadanými rolemi. V programech *Mluvíme o umění* se naopak dostává do popředí dialog a rozvoj kritického myšlení. Mezi cíle edukačních programů patří nejen uvedení do kontextu dějin umění, ale také rozvoj sebereflexe, interpretace, komunikace a kreativity.¹⁴⁴

Pro pedagogy nabízí NGP pravidelné komentované prohlídky a příležitostné semináře a kurzy, na nichž jsou seznamováni s metodikou zprostředkování umění.¹⁴⁵

Stálé programy

Základem stálých programů jsou kurzy dějin umění a tvůrčí dílny pro dospělé. Kurzy dějin umění se konají každý rok, jejich náplní je vývoj umění od gotiky po současnost a „probíhají v přímém kontaktu s originály výjimečných uměleckých děl, ale i prostřednictvím kvalitních obrazových prezentací.“¹⁴⁶ Důraz je zde kladen nejen na získávání nových informací, ale také na rozvoj kritického myšlení a schopnost interpretace uměleckého díla. Některé kurzy mohou navazovat na právě probíhající výstavní projekty a věnovat se konkrétním umělcům.¹⁴⁷ Tvůrčí dílny probíhají pravidelně v podobě celodenních akcí či celoročních kurzů, a zprostředkovávají jak klasické výtvarné techniky, tak techniky experimentální či zkombinované s prvky z jiných oborů, např. z tance či divadla. Důležité jsou zde zejména konkrétní prožitky účastníka, sebevyjádření a opět schopnost interpretace.¹⁴⁸ NGP navíc pořádá každé úterý ateliér pro děti starší 10 let, v němž „jsou vedeny k odvaze experimentovat a hledat souvislosti v širším kulturním kontextu.“¹⁴⁹ Na koncept talentu se zde vůbec nenahlíží, důležité jsou individuální prožitky vyvěrající z kontaktu s uměním, a následné experimentování v rámci tohoto kontaktu.¹⁵⁰

Mezi pravidelné programy patří také akce pro rodiny s dětmi jako jsou herny, ateliéry, tvůrčí dílny a letní ateliéry. Ateliéry jsou založeny na vztahu návštěvník – umělecké dílo, z něhož následně vzniká samostatné umělecké dílo jak klasickými, tak netradičními

¹⁴⁴ Školní skupiny. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vzdelavaci-programy/pro-skolni-skupiny>

¹⁴⁵ Pedagogové. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vzdelavaci-programy/pro-pedagogy>

¹⁴⁶ Dospělí. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vzdelavaci-programy/pro-dospele>

¹⁴⁷ Kurzy dějin umění. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vzdelavaci-programy/pro-dospele/kurzy-dejin-umeni>

¹⁴⁸ Tvůrčí dílny a ateliéry. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vzdelavaci-programy/pro-dospele/dilny-a-ateliery>

¹⁴⁹ Úterní ateliér pro děti 10+ a teenagery. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/udalost/3439/uterni-atelier-pro-deti-10-a-teenagery>

¹⁵⁰ Tmt., [cit. 2023-04-02].

technikami. Herny určené dětem od 1,5 roku do 5 let jsou „každý týden zaměřeny na tvorbu jiného umělce/umělkyně či vybranou výstavu a nabízí 4 až 6 stanovišť s tvůrčími aktivitami pro společnou práci i hru dětí a dospělých.“¹⁵¹ Děti mají navíc ve sbírkových expozicích starého umění možnost oslavit narozeniny.¹⁵²

Členství

Návštěvník může být součástí Klubu přátel NGP jako přítel, přítel plus, junior, senior a podporovatel. V rámci těchto kategorií má celoroční přístup do všech expozic a výstav zdarma, zvýhodněné vstupy na komentované prohlídky a možnost účastnit se členských setkání Klubu přátel.¹⁵³

¹⁵¹ Herny. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vzdelavaci-programy/pro-deti/herny>

¹⁵² Rodiny a děti. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vzdelavaci-programy/pro-deti>

¹⁵³ Klub přátel NGP. *NGP* [online]. [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/klub-pratel-ngp>

Kunsthalle

Tato galerie se nachází na Malé Straně a vznikla v roce 2022 jako nezisková instituce. Věnuje se především krátkodobým výstavám současného a moderního umění jak českých, tak mezinárodních autorů. V rámci své činnosti zároveň buduje vlastní sbírku, kterou taktéž představí prostřednictvím krátkodobých výstav: „Cílem není umění konzervovat, ale nabízet nové pohledy a progresivní tendence, reflektovat svět, v němž žijeme.“¹⁵⁴

Programy k výstavám

Vedle komentovaných prohlídek vedených kurátory či umělci lze navštívit také přednášky a diskuze vztahující se k daným výstavám. Jedna z panelových diskuzí s názvem *Debata FUK: Umělec*umělkyně před tabulí* proběhla 14.4.2023 a účastnili se jí například umělkyně Kateřina Šedá a umělec a vysokoškolský pedagog Vladimír Kokolia. Tato akce se koná pod záštitou Festivalu umění a kreativity ve vzdělání a zabývá se uměleckým vzděláváním na školách.¹⁵⁵

Edukační programy

Kunsthalle nabízí programy pro školy zdarma, a to díky finanční podpoře Nadace bpd partners. Studenti různých ročníků se tak mohou zúčastnit například workshopů, komentovaných prohlídek či diskuzí k výstavám. U každého programu je doporučená cílová skupina (stupeň ZŠ nebo SŠ). Některé z těchto programů lze navštívit po celý letošní školní rok, jiné pouze v období právě probíhajících výstav, k nimž se váží. Prohlídky se prostřednictvím krátkodobých výstav snaží přiblížit současný svět umění, workshopy umožňují vlastní tvorbu na základě probíraného tématu (například tvorba zvukové kompozice ve workshopu *Vyprávět zvukem*¹⁵⁶).¹⁵⁷

Školy se tak mohli zúčastnit například programu k aktuální výstavě *Moje sladká nejedlá planeta* probíhající do 1.5., který zahrnuje prohlídku výstavou a diskuzi o povaze současné populární kultury a jejího vlivu na lidskou představitost.¹⁵⁸ Mezi další programy patří také *Workshop: Zengerovka LIVE!*, v němž se studenti seznamují s filmovými přístupy

¹⁵⁴ O nás. *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/o-nas>

¹⁵⁵ Debata FUK: Umělec*umělkyně před tabulí. *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/udalosti/debata-fuk-umelecumelkyne-pred-tabuli>

¹⁵⁶ Workshop: Vyprávět zvukem. *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/udalosti/workshop-vypravet-zvukem-309>

¹⁵⁷ Vzdělávání. *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/vzdelavani>

¹⁵⁸ Moje sladká nejedlá planeta se školou. *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/udalosti/moje-sladka-nejedla-planeta-se-skolou>

a tvorbou videí. Nástroji k práci jim jsou kamera a iPady, v nichž natočená videa následně zpracovávají.¹⁵⁹ Programy tak využívají různé prostředky a propojují současná témata s konkrétními prožitky a zkušenostmi účastníků.

Stálé programy

Mezi pravidelné programy Kunsthalle patří *KunstKino*, které každou poslední středu v měsíci uvádí snímky propojené s aktuálně probíhající výstavou.¹⁶⁰ Dalším projektem je série přednášek o umění s názvem *TransformArt* zahrnující devět lekcí, v nichž se probírají předem daná témata. Letní semestr 2023 se například bude věnovat brutalistní architektuře, současné fotografii nebo drogám v umění. Součástí tohoto projektu jsou také speciální komentované prohlídky aktuálních výstav a instalací ve veřejném prostoru, performance nebo interaktivní workshopy. Tento program je určený „pro všechny, kdo chtějí porozumět roli současného umění v našem každodenním životě.“¹⁶¹

Mezi stálé programy nyní Kunsthalle zařadila akci pro držitele členských karet s názvem *Art 'n' Dine*, která zahrnuje „exkluzivní večeři přímo v Kunsthalle, vždy za účasti speciálního hosta či hostky.“¹⁶² Tato akce by tak měla propojovat zážitek z dobrého jídla s poznáním vybraných uměleckých děl aktuální výstavy či stálé sbírky.¹⁶³

Kromě doprovodných programů přímo v prostorech Kunsthalle je možné zúčastnit se online výzvy spočívající ve splnění zadaného úkolu a jeho následného zdokumentování a zaslání na mailovou adresu, přičemž vybraná díla galerie uveřejňuje na své facebookové stránce. V minulosti tak lidé měli možnost vytvořit vlastní obal oblíbené hudební desky nebo kabinet kuriozit. Opět se zde zdůrazňuje poznávání skrze vlastní tvorbu a angažovanost.¹⁶⁴

Členství

Díky členství lze navštěvovat nejen všechny výstavy po celý rok zdarma, ale také v exkluzivní otevírací době, účastnit se jejich preview a speciálních akcí, s nimi spjatých.

¹⁵⁹ Workshop: Zengerovka LIVE! *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/udalosti/workshop-zengerovka-live-303>

¹⁶⁰ Tmt., [cit. 2023-04-01].

¹⁶¹ TransformArt: cyklus přednášek o současném umění. *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/transformart>

¹⁶² Art 'n' Dine v Kunsthalle Praha. *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/udalosti/art-n-dine-v-kunsthalle-praha>

¹⁶³ Tmt., [cit. 2023-04-23].

¹⁶⁴ Vzdělávání. *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/vzdelavani>

Mezi programy se tak objevují ty, které jsou přístupné pouze pro členy. Členství si lze zakoupit v následující kategoriích: single, double, junior*ka, senior*ka, friend, patron*ka.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Prožijte umění naplno. *Kunsthalle Praha* [online]. [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/stante-se-clenem>

Mimopražské galerie

PLATO Ostrava

Tato soukromá městská galerie v Ostravě byla založena roku 2016 a sídlí v bývalém hobbymarketu Bauhaus a od roku 2022 také v budově bývalých jatek. Svou činností se zaměřuje především na současné umění s důrazem na feminismus, ekologii a sociální spravedlnost. Jejich „úkolem je pomocí současného umění zprostředkovat především lidem z Ostravy a nejbližšího okolí nejen různorodé způsoby porozumění a prožívání současnosti, ale také inspirativní alternativy budoucnosti, jimiž se zabývají umělci z celého světa.“¹⁶⁶ Ve svých aktivitách mimo jiné akcentují mezioborovost, vzájemné propojení umělců a návštěvníků a určitou míru improvizace.¹⁶⁷

Programy k výstavám

K výstavám pořádá PLATO komentované prohlídky s kurátory, umělci, ale i historiky či památkáři. Součástí doprovodných programů mohou být také performance vycházející z aktuálních výstav, například k výstavě *Měli nás za živé a prchali s křikem* byla uskutečněna tříhodinová performativní akce polského kolektivu, při níž se mohli návštěvníci v prostoru volně pohybovat a libovolně odcházet a přicházet.¹⁶⁸

Edukační programy

PLATO nenabízí stálé edukační programy pro školy, nicméně pořádá *Letní akademie současného umění pro pedagogy*, kde se spolu s umělci, teoretiky a odborníky zabývají vztahem současného umění k vybraným tématům.¹⁶⁹ Mezi vzdělávací projekty, které v minulosti v PLATU proběhly, patří například *Škola myšlení*, *Škola zapomnění* a *Škola výrazů* pro vysokoškolské studenty umění. *Škola myšlení* byla založena na setkávání s umělci a historiky umění.¹⁷⁰ *Škola zapomnění* se soustředila na vymanění účastníků z role studentů a prozkoumávání hranic vzdělávacího systému. *Škola výrazů* vycházela z lidské imaginace a intuice a byla určena především pro mladé umělce, teoretiky a kurátory.¹⁷¹ Všechny tři projekty byly součástí festivalu re:bauhaus zaměřujícím se na vzdělávání a

¹⁶⁶ Kdo jsme. PLATO [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/O-Nas>

¹⁶⁷ Tmt., [cit. 2023-04-24].

¹⁶⁸ Kem School. PLATO [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2023/03/KEM-School>

¹⁶⁹ Letní akademie současného umění pro pedagogy 2022. PLATO [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2022/08/Letni-Akademie-Soucasneho-Umeni-Pro-Pedagogy-2022#hoste>

¹⁷⁰ Škola myšlení. PLATO [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2019/09/Skola-Mysleni>

¹⁷¹ Škola výrazů. PLATO [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2019/09/Skola-Vyrazu>

současné vnímání funkcionalismu.¹⁷² V tomto ohledu se tak spíše zaměřuje na začínající umělce, studenty uměleckých škol a vysokoškolské studenty.

Vedle *Letní akademie současného umění pro pedagogy* je každoročně pořádána také *Akademie současného umění pro veřejnost* věnující se vždy předem stanovenému tématu.¹⁷³ Mezi další edukativní programy spadají vzdělávací kurzy zaměřující se na fotografii či konzultace s kurátory určené studentům uměleckých škol.¹⁷⁴

Stálé programy

Ze stálých programů je možno navštívit víkendový dětský klub pro ukrajinské děti od 7 do 12 let, dále dětský klub *Ahoj děcka!* pro děti od 6 do 8 let. „Program klubu se vztahuje k současnému světu a inspiruje se galerijním programem.“¹⁷⁵ V obou klubech se pracuje s poznáváním, hravostí, kreativitou a objevováním okolního světa a světa umění. Kromě klubů pro děti nabízí PLATO například také *Bauhaus Artclub*, tedy klub pro teenagery, kde se akcentuje zejména experiment, tvořivost a spolupráci. Součástí programu jsou prohlídky výstavních prostor, ale i vnějšího okolí či uměleckých ateliérů, a s tím spjaté interakce se samotnými umělci, od kterých se účastníci mohou inspirovat.¹⁷⁶ PLATO pořádá také příměstské tábory *Kreativ Kemp*, které vždy vychází z konkrétního tématu, a jejichž součástí je mimo jiné tvoření přímo se současnými umělci.¹⁷⁷

Pro rodiny s dětmi probíhají tematické workshopy, na kterých lektori spolupracují s umělci, a které jsou cíleny na různé věkové skupiny dětí. V nabídce tak je například i workshop pro nejmenší děti od 1,5 do 3 let s názvem *batoPLATO*.¹⁷⁸ Pro dospělé jsou k dispozici diskuzní semináře zabývající se současnými společenskými problémy, filmové projekce spjaté s přednáškami, besedy či autorská čtení.¹⁷⁹

¹⁷² Škola zapomnění. PLATO [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2019/10/Skola-Zapomneni>

¹⁷³ Akademie současného umění pro veřejnost. PLATO [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2021/11/Akademie-Soucasneho-Umeni-III>

¹⁷⁴ Vzdělávací programy. PLATO [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/Archiv?tag=vzd%C4%9Bl%C3%A1vac%C3%AD+programy>

¹⁷⁵ Ahoj děcka! PLATO [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2022/11/Ahoj-Decka>

¹⁷⁶ Bauhaus Artclub. PLATO [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2022/11/Bauhaus-Artclub>

¹⁷⁷ Kreativ Kemp. PLATO [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2023/07/Kreativ-Kemp>

¹⁷⁸ BatoPLATO. PLATO [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/2023/02/Bato-PLATO>

¹⁷⁹ Přednášky, prezentace, diskuze. PLATO [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs/Program/Archiv?tag=p%C5%99edn%C3%A1%C5%A1ky%2C+prezentace%2C+diskuze>

Členství

PLATO nenabízí žádný členský program, stejně tak nedisponuje klasickými kategoriemi v rámci vstupného. Na výstavu či program se tak lze dostat skrze kategorie *fandíš* za 1 Kč, *podporuješ* za 30 Kč anebo *srdíčko* za 100 Kč.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Pro návštěvníky. *PLATO* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://plato-ostrava.cz/cs/Pro-Navstevniky>

Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě

Tato státní galerie byla založena v roce 1946 a zahrnuje budovy na jihlavském Masarykově náměstí, kde prezentuje díla své sbírky zaměřené na české umění 19. století až umění 60. let 20. století, a v Komenského ulici, kde jsou pořádány krátkodobé výstavy moderního a současného umění.¹⁸¹ V roce 2016 vznikla také zvuková galerie Igloo v prostorech budovy na Komenského ulici, která je určena pro prezentaci pouze zvukových děl.¹⁸² Sběrka OGV čítá na 6 000 uměleckých děl. Vedle své sbírkotvorné, publikační a výzkumné činnosti je zároveň místem „příležitostí k setkání, komunikaci, nevšednímu zážitku, zamyšlení, poznání a rozvoji vlastní kreativity.“¹⁸³

Programy k výstavám

Z aktuálních výstav vychází výtvarné dílny pro děti, ale i seniory.¹⁸⁴ Dále zde probíhají také komentované prohlídky s kurátory a umělci.¹⁸⁵ K výstavě s názvem *120 let Psychiatrické nemocnice Jihlava*, která probíhala v období 25. 5. — 17. 7. 2022, byla zorganizována komentovaná prohlídka s terapeutky Psychiatrické nemocnice Jihlava. Výstava pojednávala o historii psychiatrické péče a obsahovala díla autorů, kteří se potýkali či potýkají s psychickými potížemi. Terapeuti tak nabídli odborný výklad a hlubší vhled do vystavovaných témat.¹⁸⁶

Edukační programy

Programy jsou organizovány v návaznosti na stálé expozice, krátkodobé výstavy, ale i architekturu daného místa. U každého z programů je uvedena cílová skupina a cíle, které si program klade. Základním řešeným tématem je úloha galerie v současné společnosti, dále se pracuje se sebepoznáním a vlastní tvořivostí, prostřednictvím nichž dochází také k poznání vnějšího světa. Programy se zároveň snaží přiblížit životy významných českých osobností, například J. A. Komenského, T. G. Masaryka nebo Josefa Čapka.¹⁸⁷ V jednom z programů pořádaných v galerii Igloo s názvem *Okem, uchem i rukou* jsou do programu zapojeny kromě zraku také hmat a sluch.¹⁸⁸

¹⁸¹ Historie galerie. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://ogv.cz/historie-galerie>

¹⁸² Zvuková galerie *IGLOO*. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://ogv.cz/igloo>

¹⁸³ O galerii. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://ogv.cz/o-galerii>

¹⁸⁴ Dílna k výstavě *Hvězdolet*. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://ogv.cz/dilna-k-vystave-hvezdolet>

¹⁸⁵ Komentované prohlídky. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-07]. Dostupné z: <https://ogv.cz/komentovane-prohlidky>

¹⁸⁶ *120 let Psychiatrické nemocnice Jihlava*. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://ogv.cz/120-let-psychiatricke-nemocnice-jihlava>

¹⁸⁷ Pro školy. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://ogv.cz/pro-skoly>

¹⁸⁸ *Okem, uchem i rukou*. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://ogv.cz/okem-uchem-i-rukou>

Letos se mezi doprovodnými programy v rámci projektu *Jihlava mi není fu©k!* objevila také akce *Zastávky umění*, k níž byli přizváni studenti jihlavského gymnázia a ZŠ Křesťanská, a jejímž cílem je vytvoření veřejné intervence v prostoru na základě vzájemné spolupráce a sdílení názorů a nápadů. Mezi místa, do nichž budou studenti výtvarně zasahovat, patří právě autobusové a trolejbusové zastávky. V tomto projektu jsou zpracovávána témata spojená s místem, kde účastníci žijí. Do svých rukou tak přebírají podobu svého okolí a veřejných míst.¹⁸⁹

Stálé programy

V prostorech galerie lze oslavit dětské narozeniny, jejichž součástí je prohlídka galerie, po níž následuje kreativní část.¹⁹⁰ Pro děti do 12 let pořádá galerie také příměstské tábory, kde se pracuje s různými výtvarnými technikami, uměleckými směry a způsoby vnímání umění.¹⁹¹ Ze stálých programů pro veřejnost lze vybírat z výtvarných kurzů, vycházek po okolí, přednášek a dílen pro seniory.¹⁹²

V roce 2020 vznikl projekt *Za bukem*, který je prezentován jako experimentální kurátorská koncepce představující „pásmo přednášek, moderovaných diskusí, autorských čtení, rozhovorů, performance a intervencí, které si kladou za cíl proměnit OGV v živé místo, rozpoutat debatu nejen o současném umění a nenásilnou formou přiblížit klíčová témata současného umění regionálnímu publiku.“¹⁹³ Prostřednictvím programů tak chce OGV zprostředkovat přímý kontakt s uměním a osobami ze světa umění. Akcentován je v tomto projektu zejména proces diskuze, zamýšlení se nad aktuálními tématy a předávání vlastních názorů a úhlů pohledu.¹⁹⁴

Členství

Návštěvník se může stát prostřednictvím pořízení jedné ze šesti slevových karet (přátelé umění, přátelé umění zvýhodněná, přátelé umění plus, OGV klubíčko, OGV mecenáš, OGV dobrovolník) přítelem umění OGV a účastnit se tak výstav i komentovaných prohlídek zdarma.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Zastávky umění. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://ogv.cz/zastavky-umeni>

¹⁹⁰ Narozeninové oslavy pro děti. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://ogv.cz/index.php/narozeninove-oslavy-pro-deti>

¹⁹¹ Příměstský tábor: Letem výtvarným světem. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://ogv.cz/primestsky-tabor-letem-vytvarnym-svetem>

¹⁹² Programy a akce. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://ogv.cz/index.php/programy-akce-aktualni>

¹⁹³ Za bukem. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://ogv.cz/alternativa>

¹⁹⁴ Tmt., [cit. 2023-04-08].

¹⁹⁵ Podmínky a výhody. *OGV* [online]. [cit. 2023-04-08]. Dostupné z: <https://ogv.cz/podminky-vyhody>

GASK

GASK neboli Galerie Středočeského kraje je soukromou institucí sídlící v bývalé jezuitské koleji v Kutné Hoře. Vznikla roku 1963 jako Středočeská galerie, nicméně v prostorech jezuitské koleje a pod současným názvem funguje až od roku 2009.¹⁹⁶ Věnuje se sbírkové, výstavní, ale také edukativní činnosti, přičemž „Lektorské centrum GASK si od svého vzniku (2009) klade za cíl vytvářet co nejlepší podmínky pro různé cílové skupiny a pro jejich zážitek, kterým je osobní kontakt s originálním výtvarným artefaktem.“¹⁹⁷

Základem sbírky této instituce je české výtvarné umění 19., 20. a 21. století. Její signifikantní součástí jsou specifické prostory zaměřené například na vystavování grafik a fotografií, děl současných umělců, designu či videoinstalací. Díky tomu se GASK prezentuje jako multifunkční centrum nabízející širokou škálu akcí, služeb, programů a výstavních projektů.¹⁹⁸

Programy k výstavám

Součástí doprovodných programů k výstavám jsou komentované prohlídky s umělci a kurátory, besedy s odborníky či diskuze, ale i workshopy. Například taneční workshop s názvem *Podpora, pád a let* proběhl 2.12.2022 a byl inspirován aktuální výstavou sester Válových. Jeho cílovou skupinou byli studenti pedagogických škol i samotní pedagogové, ale také všichni, kteří vnímají pohyb jako nástroj sebevyjádření.¹⁹⁹

Edukační programy

Tyto programy jsou tvořené s ohledem na jednotlivé stupně vzdělávání, ale také na žáky se specifickými potřebami, a nabízejí celkem pět balíčků, které zpracovávají vybraná témata a prolínají se v nich různé disciplíny a obory. Mezi tyto balíčky se řadí *Stavy myslí, Galerie školou, Po/kroky umění/m, Rok v galerii, Tvář baroka* a *Art is Cool*.²⁰⁰ Součástí těchto balíčků je vždy několik programů věnujících se určitým tématům.

Balíček *Stavy myslí* tak v sobě zahrnuje témata barev, hudby, linie, krajiny nebo pocitů a „podporuje rozvoj vizuálního vnímání a emoční inteligence.“²⁰¹ Mezi programy tohoto

¹⁹⁶ Historie galerie. GASK [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/navsteva/o-nas/historie-galerie/>

¹⁹⁷ O nás. GASK [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/navsteva/o-nas/>

¹⁹⁸ Tmt., [cit. 2023-04-23].

¹⁹⁹ Podpora, pád a vzlet – taneční workshop k výstavě sester Válových. GASK [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/akce/podpora-pad-a-vzlet-tanečni-workshop-k-vystave-sester-valovych/>

²⁰⁰ O programech. GASK [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/vzdelavani/o-programech/>

²⁰¹ Edukační programy pro první stupeň základních škol. GASK. [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/vzdelavaci-program/edukacni-programy-pro-prvni-stupen-zakladnich-skol/>

balíčků patří například *Jazz jde GASKem*, jehož součástí jsou pohybové a hudební aktivity, *Všední gesto*, kde se účastníci vyjadřují prostřednictvím gest a zkoumají hranice komunikace, nebo *Anděl pro Vitíka*, který přibližuje tvorbu z netradičních a recyklovaných materiálů.²⁰²

Galerie školou se zaměřuje na mezioborový přesah školních předmětů a jejím „výchozím bodem je kreativita, jejíž rozvoj je neodmyslitelnou podmínkou plného vnímání našeho světa.“²⁰³ Sem spadají například programy *Cesta do pralesa*, který se věnuje ekologii a reflexi přístupu k přírodě v umění, *Paprsky světla*, v němž se prostřednictvím práce se světlem a tmou propojuje umění s fyzikálními tématy, nebo *Řádná náhoda*, kde se pracuje s matematickými principy a čerpá se z díla umělce Zdeňka Sýkory známého svou geometrickou abstrakcí.

Balíček *Rok v galerii* „je sestaven z programů tematizujících roční období, svátky a rituály nebo legendy.“²⁰⁴ Účastníci se tak zaměřují například na zobrazování Ježíška, podobu sněhových vloček, či velikonoční tradice, to vše doplněné tvorbou vlastních děl prostřednictvím netradičních přístupů.²⁰⁵

Tvář baroka zpracovává historii jezuitské koleje, barokní umění a architekturu.²⁰⁶ *Po/kroky umění/m* je „uměnovědný balíček programů (který) se zaměřuje na témata od první světové války po dnešek.“ Vychází například z uměleckých děl Emila Filly, Olbrama Zoubka, Rudolfa Němce nebo Jiřího Sozanského. *Art is COOL* je anglickou verzí některých již uvedených programů.²⁰⁷

Kromě edukačních programů pro školy nabízí GASK také tři programy pro návštěvníky se zrakovým znevýhodněním, v nichž se využívá muzikoterapie, zpěv, dramatické etudy a důraz je kladen především na spolupráci, sdílení a emocionální prožitky.²⁰⁸ Speciální edukační programy jsou tvořeny také pro pedagogy jakožto akreditované kurzy, a to opět v rámci balíčků, které mají učitelům přinášet především inspiraci v procesu vzdělávání v oblasti umění. Součástí je tak představení konkrétních aktivit, učebních metod a přístupů k jednotlivým tématům ze světa umění. Cílem je

²⁰² Tmt., Stavy myslí. [cit. 2023-04-23].

²⁰³ Tmt., Galerie školou. [cit. 2023-04-23].

²⁰⁴ Tmt., Rok v galerii. [cit. 2023-04-23].

²⁰⁵ Tmt., [cit. 2023-04-23].

²⁰⁶ Tmt., Tvář baroka. [cit. 2023-04-23].

²⁰⁷ Po/kroky umění/m. Art is COOL. GASK [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/vzdelavaci-program/edukacni-programy-pro-stredni-skoly/>

²⁰⁸ Edukační programy pro návštěvníky se zrakovým znevýhodněním. GASK [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/vzdelavaci-program/edukacni-programy-pro-navstevniky-se-zrakovym-znevychodnenim/>

především inovovat vzdělávací proces a propojovat různé obory, techniky a tvůrčí aktivity.²⁰⁹

Stálé programy

Mezi stálé programy patří *ne/kroužek*, což je výtvarná dílna, které se mohou účastnit děti od 5 do 14 let. V tomto programu poznávají svět umění a jeho díla, a to díla nejenom současného a moderního umění, ale i díla barokní. Cílem je převzetí role umělce, který svou tvorbou reaguje na současné dění.²¹⁰ Vedle *ne/kroužků* je součástí programu také *ne/tábor*, tedy série letních výtvarných ateliérů pro děti různých věkových skupin vztahujících se ke konkrétní aktuální výstavě.²¹¹

Pro rodiny se každou sobotu konají mezigenerační programy, jejichž cílem je vzájemné obohacování. V nabídce GASKu je také program tematických výtvarných dílem *GASKmini* pro rodiče či prarodiče s dětmi od 2 do 5 let. Zde se opět setkávají různé výtvarné techniky a přístupy nejen ze světa výtvarného umění, ale i z oblasti tance či divadla.²¹²

Členství

Členství lze zakoupit v rámci šesti kategorií a stát se tak „Přítelem GASKu“. Do těchto kategorií spadá Přítel GASK Basic, Friend, Family, Student, Senior a Gold. Součástí je volný vstup na pořádané výstavy a vernisáže, ale také 50% sleva na nákup vstupenek na akce pořádané GASKem. V rámci Family karty jsou také volné vstupy na výtvarné dílny s dětmi a držitel Gold karty má akce pořádané GASKem zcela zdarma.²¹³

²⁰⁹ Akreditované kurzy pro pedagogy. *GASK* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/vzdelavaci-program/akreditovane-kurzy-pro-pedagogy/>

²¹⁰ *Ne/kroužek 2022/2023*. *GASK* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/akce/ne-krouzek-2022-2023/>

²¹¹ *Ne/tábor*. *GASK* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/akce/ne-tabor-gask-1-4-8-2023-cilova-skupina-7-12-let/>

²¹² *GASK rodinám*. *GASK* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/program/gask-rodinam/>

²¹³ *Přítel GASK*. *GASK* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/pritel-gask/>

Galerie moderního umění v Hradci Králové

Galerie moderního umění je galerií státní a funguje od roku 1953, přičemž až do roku 1963 sídlila na zámku v Rychnově nad Kněžnou. Nyní se nachází v secesní budově na Velkém náměstí v Hradci Králové a svou výstavní činnost zaměřuje především na vývoj českého moderního umění od přelomu 19. a 20. století do současnosti. GMU spravuje několik sbírek, a to sbírku Galerie moderního umění, Galerie Vladimíra Preclíka, Křížovou cestu 21. století, Sbírkou pohyblivého obrazu a Sbírkou střední a východní Evropy.²¹⁴

Programy k výstavám

GMU pořádá čtyři typy skupinových prohlídek vedených kurátorkami, které zahrnují budovu a historii galerie, stálou expozici *Minulé století – dvacet osobností*, stálou expozici *Posledních padesát let* a prohlídky krátkodobých výstav. Osob ve skupině musí být minimálně pět. Edukační tým také nabízí skupinové prohlídky na míru utvořené na základě předchozí domluvy.²¹⁵ Vedle skupinových prohlídek se zároveň konají klasické komentované prohlídky.²¹⁶

Edukační programy

Tyto programy jsou tvořeny na základě stálých expozic i krátkodobých výstav a kladou důraz na kritické myšlení, sebereflexi, sebepoznání a utváření vztahu k umění. „Smyslem těchto programů je zpřístupnění galerijního prostoru návštěvníkům již od útlého věku tak, aby ho vnímali jako přirozené místo pro setkávání, poznávání, komunikaci, spolupráci a tvorbu.“²¹⁷ Programy, které nabízí GMU jsou vhodné pro mateřské školy, 1. a 2. stupně ZŠ, základní umělecké školy, střední i vysoké školy, a zahrnují jak tvůrčí, tak teoretickou a diskuzní část.

Pro mateřské školy a nižší stupně ZŠ jsou obsahem programů zejména základní témata uměleckého světa, jakými jsou například barva, význam galerie a obrazů, body a linie či vznik uměleckých děl. Jedním z programů pro první stupně ZŠ je například *Co se děje posledních padesát let*, který se věnuje současnému umění a přibližuje způsoby tvorby současných malířů. Vyšší stupně se pak zaměřují na historický kontext vzniku umění, pochopení moderního a současného umění či práci galerijního edukátora. Pro střední

²¹⁴ O galerii. GMU [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/gmu/o-galerii/>

²¹⁵ Skupinové prohlídky. GMU [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/gmu/prohlidka-galerie/>

²¹⁶ Věra Jičínská. GMU [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/vystavy/vera-jicinska/>

²¹⁷ Edukace. GMU [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/edukace/>

umělecké školy je nabízen program *Co se skrývá za černým čtvercem?* vycházející z díla Daniela Pitína a obsahující prohlídku, diskuzi a následnou výtvarnou tvorbu.

V rámci edukační činnosti GMU vznikl také program *EDU naproti* určený pedagogům. Tento program spočívá v pravidelných setkáních pedagogů, jejich vzájemné diskuzi o způsobech předávání uměleckých témat a sdílení nápadů a zkušeností.²¹⁸

Stálé programy

Mezi pravidelné programy patří tzv. *Obrazárna*, která probíhá každé tři týdny v pátek a sobotu pro rodiny s dětmi. Obsahem setkání je vybrané umělecké dílo, buď stálé či aktuální výstavy, které slouží jako inspirace pro následnou kreativní činnost. Cílem je především spolupráce rodičů a dětí. Pro děti se každoročně v období jarních, letních a podzimních prázdnin připravují příměstské tábory. Pro rodiny s dětmi se také nabízí programy na míru, které jsou utvářeny na základě konkrétních požadavků účastníků, a mohou zahrnovat akce ve výstavách či ateliérech.²¹⁹

Typem *Obrazárny* pro dospělé je *Obrazárna+*, konající se každý čtvrtek, kde mohou účastníci experimentovat s výtvarnými technikami a materiály. Dospělí návštěvníci se mohou každou první středu v měsíci účastnit také *Chvilék s uměním*, což je série přednášek o životech a dílech umělců. Dalším z každotýdenních programů je *Art (Hi)story*, který probíhá v angličtině a zahrnuje komentovanou prohlídku a následné tvoření v ateliéru.²²⁰

Členství

GMU nenabízí žádné členství, pouze možnost zakoupení roční vstupenky, jejíž součástí je kromě neomezeného vstupu na výstavy jeden katalog dle výběru.²²¹

²¹⁸ Pro školy. *GMU* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/edukace/skoly/>

²¹⁹ Pro rodiny s dětmi. *GMU* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/edukace/rodiny-s-detmi/>

²²⁰ Pro dospělé a seniory. *GMU* [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/edukace/dospeli-a-seniori/>

²²¹ Vstupné. *GMU* [online]. [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/gmu/vstupne/>

Závěr

Záměrem této práce bylo zmapovat doprovodné programy vybraných galerií, porovnat je napříč institucemi státními, soukromými, pražskými a mimopražskými, a dále také vystihnout spektrum užívaných prvků a přístupů. Teoretická část vymezuje obecné aspekty hospodaření galerijních institucí, roli návštěvníka a typologii doprovodných programů. Analytická část se snaží popsat charakter konkrétních programů a cíle jednotlivých galerií.

Mezi hlavní cílové skupiny galerijních institucí patří studenti, rodiny s dětmi a samotné děti. V některých galeriích (GASK, GHMP) jsou také pořádány programy pro zdravotně znevýhodněné. Ve většině galerií je značná snaha cílit zejména na mladé návštěvníky, ať už se jedná o děti v předškolním věku, školáky, dospívající, vysokoškolské studenty či mladé umělce.

Základní a běžně užívanou součástí všech doprovodných programů jsou komentované prohlídky. Je mnohem častější, že nebývají vedeny pouze lektory, ale zapojují se do nich samotní umělci, historici či teoretici umění. Důležitou složkou jsou edukační programy, které cílí nejen na studenty, ale i na pedagogy či rodiny s dětmi. V rámci škol se edukační programy přizpůsobují jednotlivým vzdělanostním stupňům. V řadě případů vycházejí z aktuálních výstav či stálých expozic, nicméně jejich tematika se může následně od konkrétní výstavy odklonit spíše k obecnějším tématům tak, aby naplnily stanovené cíle. Nedílnou součástí edukačních programů jsou diskuze, které aktivizují návštěvníky, podněcují je ke kritickému myšlení, a podílejí se na utváření vlastních názorů.

Dalším hojně využívaným typem programu je výtvarná dílna (workshop, ateliér, kurz), v níž jsou zdůrazňovány konkrétní prožitky účastníků spíše než míra zručnosti či talentu. Programy pro děti často také zahrnují tábory či narozeninové oslavy. V programech pro děti se pracuje s prvky hry, zábavou a poznáváním.

Obecně je v doprovodných programech kladen důraz na seberozvoj, kritické myšlení, sebereflexi, spolupráci a interakci. Všechny instituce se snaží o interdisciplinaritu, dochází tedy k propojování nejen různých uměleckých přístupů, ale také prvků z různých neuměleckých oborů, jakými jsou například biologie, fyzika či matematika. Zároveň je z analýzy patrná snaha o propojování lidských zkušeností, názorů a nápadů, a tak vzniká řada mezigeneračních programů, jako jsou například workshopy pro rodiče a prarodiče s dětmi či otevřené dílny pro všechny věkové kategorie.

Co se týká členství, většina zkoumaných galerií jej nabízí. Členství představuje nástroj, kterým galerie návštěvníky udržuje v kontaktu se svým programem. Veškerá členství navíc zahrnují vstupy na akce buď se slevou, anebo zcela zdarma. Galerie jako ostravské PLATO a Galerie moderního umění v Hradci Králové však členství nenabízí vůbec.

Z analýzy vyplývá že zde není žádný markantnější rozdíl mezi přístupy pražských a mimopražských galerií, všechny zpravidla využívají stejných či podobných prvků. Soukromé galerie, které se na rozdíl od státních v takové míře nevěnují sbírkotvorné činnosti, mají své programy zaměřené spíše na současné umění a aktuální společenská témata. Mezi ně spadají například přednášky o současném vzdělávacím systému ostravského PLATA, reflexe probíhající války prostřednictvím čtení básní v DOXu anebo diskuze nad současnou populární kulturou v rámci komentovaných prohlídek k výstavě *Moje sladká nejedlá planeta* v Kunsthalle. V případech Galerie hlavního města Prahy či Národní galerie, které spravují velké sbírky, je řada programů spojena s historií, teorií umění a stálými expozicemi konkrétních sbírek. Typickým příkladem jsou kurzy dějin umění anebo výtvarné kurzy zaměřené na klasické výtvarné techniky pořádané Národní galerií. V tomto ohledu se taktéž do experimentálnějších projektů pouští spíše soukromé instituce, mezi něž patří například Kunsthalle, která nabízí zážitkové večere či exkluzivní členské debaty s umělci. Ačkoliv se státní galerie povětšinou drží zaběhnutých postupů a ověřených programů zaměřených především na školy a děti, mohou některé vybočovat, jako je tomu u jihlavské experimentální kurátorské koncepce *Za bukem*.

Závěrem lze konstatovat, že se současné galerijní instituce v České republice snaží své návštěvníky aktivně zapojovat do doprovodných programů, a rozvíjet tím jejich vztah k umění, ale i důležitým společenským tématům. Většina programů by tak dle Horáckovy typologie spadala pod praktické či smíšené programy. Mezi hlavní užívané prvky patří diskuze, hra a tvoření. Cílem je poskytnout všem cílovým skupinám vhodný program tak, aby odcházeli nejen poučení, ale i obohaceni o nové zkušenosti a prožitky.

Seznam použité literatury

BISHOP, Claire. Black Box, White Cube, Gray Zone: Dance Exhibitions and Audience Attention. TDR: Drama review [online]. MIT Press, 2018, 62(2), 22-42 [cit. 2021-11-22]. ISSN 1054-2043. Dostupné z: doi:10.1162/DRAM_a_00746

BISHOP, Claire. Participation. London: Whitechapel Gallery, 2006, 207 s. ISBN 978-0-85488-147-5.

BISHOP, Claire. Radical Museology, or, What's 'Contemporary' in Museums of Contemporary Art. London: Koenig Books, 2013

BITGOOD, Stephen. Attention and value: keys to understanding museum visitors. London: Routledge, 2016–2013, 1 online resource (214 p.). ISBN 1-315-43344-3. Dostupné z: doi:10.4324/9781315433455

BLACK, Graham. The engaging museum: developing museums for visitor involvement. London: Routledge, 2005, 1 online resource (313 p.). ISBN 1-283-84333-1. Dostupné z: doi:10.4324/9780203559277

HORÁČEK, Radek. Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách. Brno: CERM, 1998, 142 s., 23 fot. příl. ISBN 80-7204-084-7.

HORÁČEK, Radek a Jan ZÁLEŠÁK. Aktuální otázky zprostředkování umění: teorie a praxe galerijní pedagogiky, vizuální kultura a výtvarná výchova [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 190 s.: il. (převážně barev.); 27 cm [cit. 2021-12-16]. ISBN 978-80-210-4371-8.

KESNER, Ladislav. Marketing a management muzeí a památek. Praha: Grada, 2005, 304 s.: il.; 25 cm. ISBN 80-247-1104-4.

KESNER, Ladislav. Muzeum umění v digitální době: vnímání obrazů a prožitek umění v soudobé společnosti. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7035-155-1. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:ecbc85e0-00ec-11e8-b1a1-005056827e52>

OCHRANA, Frantisek, et al. Management a Hospodaření Muzeí, Karolinum Press, 2018. ProQuest Ebook Central, <https://www.proquest.com/legacydocview/EBC/5399332?accountid=15618>.

PACHMANOVÁ, Martina, Irma CHARVÁTOVÁ, Markéta KRAFTOVÁ a Pavla ROUSKOVÁ. Ex-pozice: o vystavování muzejních sbírek umění, designu a architektury. V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2018, 223 s. ISBN 978-80-87989-51-7.

Seznam internetových zdrojů

DOX [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://www.dox.cz/>

GASK [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://gask.cz/>

GHMP [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://www.ghmp.cz/>

GMU [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/>

Kunsthalle [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://www.kunsthallepraha.org/>

NGP [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/en>

NSP [online]. [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://nsp.cz/>

OGV [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://ogv.cz/>

PLATO [online]. [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://plato-ostava.cz/cs>

RVP [online]. [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://rvp.cz/>

Specifika galerií - muzeí výtvarného umění [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <http://rgcr.cz/wp-content/uploads/2019/05/SPECIFIKA-GALERI%C3%8D.pdf>

Statistika kultury [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: <https://www.statistikakultury.cz/>